

II RIIGIKOGU

6. istungjärk.

Protokoll nr. 145 (21).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 21. oktoobril
1924 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Walitsuse loosis: Riigiwanem **Fr. Akel**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, rahaminister **O. Strandman**, kohtuminister **R. Gabrel**, siseminister **Th. Rõuk**.

P ä e w a k o r d:

1. Tööstusliku töö seaduse muutmise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

2. Tööstusliku töö seaduse täiendamise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

3. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

4. Walga linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

5. Tolli-põhitariifide osalise muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Wõimumärkide ja Wabaduse Risti kaitse seadus — üldkomisjoni ettepanek.

7. Riigiteenistusseadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, pärast abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 5.20 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirma**: wastuwõtmine. Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta sõna ei soowita, loen päewakorra wastuwõetuks. Enne kui päewakorra juurde minna, on sekretäiril sõna teadaandmiseks.

2. Teadaandmine Sekretäär **O. Köster**: Riigikogu komisjonidesse juhatusel on Riigikogule teatada, et komisjonidesse on an-

tud järgmised seaduseelnõud: 1) Wiljandi linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — omawalitsuse komisjoni. 2) Haridusministeeriumi korraldus — hariduskomisjoni.

3. C. Schilling'i erakorraline teadaanne.

C. Schilling (sks.): Meine Herren Abgeordneten! Die Rückgabe des Autonomiegesetzes

am vorigen Freitag an die Kommission, trotz unserer wiederholten dringenden Hinweise auf die, für die Minoritäten daraus erwachenden verhängnisvollen Folgen, — diese Rückgabe hat in den Kreisen der Deutsch-Balten einen erschütternden Eindruck gemacht, den wir in diesen kurzen Zwischenzeit in unerkennbarer Weise empfunden haben, und den hier zum Ausdruck zu bringen wir uns für verpflichtet halten. Nicht die Art der von linker Seite geübten Kritik an der Form des Rahmengesetzes, auch nicht das seltsame unverständliche Verhalten an der Rechten, sind es, die uns beeindruckt haben, sondern die Mitwirkung aus dem Centrum sowohl die Grundidee des Gesetzes zu ändern; als auch schliesslich das Gesetz selbst mit hülfe ihrer Stimmen zum Antrag der Linken auf lange Zeit ad acta zu legen.

Die Regierung stützt sich im wesentlichen auf diese Gruppe des Centrums und hatte sich zur beschleunigsten Durchführung des Autonomiegesetzes verpflichtet. Das Hervortreten einer Regierungspartei gegen das Gedeihen eines ausgesprochenen Wunsches der Minderheiten, das Fehlen eines Eingreifens eines Regierungsvertreters zu Gunsten der vorliegenden Kompromissfassung haben nicht anders gekonnt, als einen Zug aufrichtiger Empörung in die Reflexionen der Deutschen Estlands zu bringen, und bei ihnen den Glauben erschüttert an den wirklichen, ernsten Willen der Volksvertretung mit uns den Weg friedlichen Zusammenlebens zu finden.

Inden wir diese Tatsache der Staatsversammlung zur Kenntnis bringen, stel-

len wir fest, dass alle Schuld auf diejenigen Kreise fälle, die von teils neben-sächlichen, teils mutwilligen Beweggründen getrieben ein grosses historisches Kulturwerk in seinem Werdegange hindern und dadurch den Zweck des Gesetzes verkümmern: nämlich die Lösung der Nationalitätsfrage in Estland herbei zu führen, und dadurch Ruhe und Zufriedenheit trotz verschiedener Nationalität in gemeinsamer Heimat und in staatlichem Sinne zu erschaffen.

4. K. Kornel'i K. Kornel (rhw.):
erakorraline Ajakirjanduses ilmusid
teadaanne. kahtlustawad teated,
nagu oleks rkl. J. Jaanis dokumenta wõltsides, ennast haridusministeeriumis ülikooli lõpetajana suuremate õigustega õpetajaks registreerida lasknud kui õigus.

Sel puhul on rahwaerakonna rühmal, kelle hulka rkl. Jaanis kuulub, au järgmist seletada:

Haridusministeeriumist on J. Jaanis'ele järgmine tunnistus välja antud: „E. W. Haridusministeeriumi kooliosakond, 20. okt. 1924 a. nr. 24614. Tunnistus. Sellega tunnistab haridusministeeriumi kooliosakond, et osakonnas olewas „Aktis“ ja „Teadetes Rakwere linna tütarlaste gümnaasiumi registreerimiseks ettepan-dawate õpetajate kohta“ 24. sept. 1920 a. on tähendatud, et Johannes Jaanis on lõpetanud Peeterburi ülikooli ajaloo-keeleteaduse osakonna ilma pedagoogiliste eksamiteta, ja et osakonnas ei leidu andmeid, kus oleks öeldud, et J. Jaanis ülikooli kursuse on täielikult lõpetanud. Haridusministeeriumi 29. okt. 1920 a. nr. 22552 korraldusega registreeriti J. Jaanis ülemalnimetatud gümnaasiumi juhataja ja õpetaja kohustetäitjaks. See tunnistus on antud Riigikogu liikmele härra J. Jaanis'ele tema isiklikul palwel. Osakonna juhataja (allkiri) G. Ollik. Sekretäär (allkiri) J. Feldmann.“

Nagu sellest tunnistusest näha, ei ole härra Jaanis'e wastu tõstetud süüdistusel mingisugust alust. (J. Holberg, põl.: Kuidas nii? M. Martna, sd.: Noh, see teeb asja hullemaks, nagu härra Amberg'i kaitsegi.) Jah, just nimelt nii, kui Teie wähegi kuulasite. (J. Holberg, põl.: Taei ole ju ülikooli lõpetanud, kuid ütleb, et

on lõpetanud.) Sellepärast tõrjub rahwaerakonna Riigikogu rühm kõik kahtlustawad süüdistused rkl. Jaanis'e wastu kindlasti tagasi.

5. E. Weberman'i
erakorraline
teadaanne.

E. Weberman
(rhws.): Lugupeetud
Riigikogu liikmed! Mul
on kahju, et pean Riigi-

kogu aega täna kulutama oma teadaandega, kuid see on paratamatu, kui arwesse wõtta tarwidust tagasi tõrjuda neid: wäga raskeid ja tõsiseid süüdistusi, mis Riigikogu parema tiwa häälekandja „Kaja“ ja temaga hingelises kooskõlas olew „Päewaleht“ on tõstnud laupäewastes ja pühapäewastes lehtedes, mitte ainult minu kui Riigikogu liikme wastu, waid ka terve rahwuswabameelse partei Riigikogu rühma ja ka Riigikogus tehtud otsuste ja nende teostamise kohta. Süüdistused, mis tõstetud, — wäljawõtted nendest toon praegu ette, — on tõesti erakorralised, ja ei peaks need lehed mitte rääkima korrupsioonist Riigikogus, kui nad ise Riigikogu tegewuse ja otsuste puhul sarnaste artiklitega esineda julgewad.

Näiteks „Kaja“ 18. oktoobrist kirjutab Riigikogu otsuste puhul: „Rahwuswabameelsete kõmu ja süüdistus eelmise walitsuse kohta aluseta“. Edasi: „rahwuswabameelsete eestwõttel, kelle liige Weberman Prantsuse grupi huwide kaitsjana Riigikogus esines, waliti ministrite tegewuse uurimiseks iseäralik komisjon.“

See on süüdistus, mille sarnast senni meil weel kuulda pole olnud, ja nimelt, et Riigikogu liige esineda ärigrupi esitajana ja seega ka selle ainelistel huwide kaitsjana, olles aineliselt huwitatud! Selle sama artikli lõpus öeldakse: „kõigil sellel kõmul ja lärmil, mis ühenduses selle küsimusega tõsteti, ei ole seega mingisugust alust“.

„Päewaleht“ selsamal päewal kirjutab järgmist: „Poliitilised demagoogid kasutasid seda sõjariistana tolleaegse walitsuse wastu, sõjakraatlikust liidust esitati kõmuline arupärimine Riigikogus, wõeti wastu „Walwe“ meeste poolt“ — juhiti tähelepanu selle peale, et „Walwe“ meeste poolt, mille all see leht mõistab rahwuswabameelseid, neljamehelise rühma poolt olla arupärimine wastu wõetud! — „kelle seljataga

kuuldawasti ka üks wõistlew ärigrupp olnud — ülemineku-wormel, mille tagajärjel ministrite uurimise komisjon waliti ja walitsus tagasi astus“. See on aga ekslik ütetus, sest walitsus ei astunud seekord mitte tagasi. (M. Martinson, põl.: Wäga hästi öeldud.) Ei maksa mitte otsustada, härra Martinson, oma enese rühma seisukohalt. Edasi kirjutab „Päewaleht“: „Südametunnistusest poliitilisele ulakusele, mis kogu selle loo ümber keerles, on lõpp tehtud“. Seda nimetatakse poliitiliseks ulakuseks, kui awalikul parlamentlikul teel walitsus kukutatakse.

Järgmisel päewal wõtab „Kaja“ weel rohkem hoogu ja juba pealkirjas öeldakse pikkade ja suurte tähtedega: „süüdistajad awalikkuse silmis ise süüpingile asetatud“ — tähendab need, kes seda asja paljastasid. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t: K e l l e a s j a ?) Ikka härra Ipsberg'i ja härra Westel'i tegewust Wene-Balti tehaste asjus. — Edasi kirjutatakse: „Riigikohus Ipsberg'i ja Westel'i tegewuse Wene-Balti tehase asjus seadusepäraseks tunnistanud.“ (W a h e l h ü ü e J. S o o t s ' i , p ö l . p o o l t.) Teie ise olete Riigikogu Wene-Balti erikomisjoni liige, härra Soots, mille järele Teil selge peaks olema, et Riigikohtu otsuseni katkestati komisjoni tegewus ainult kahe esimese punkti kohta.

Edasi kirjutab „Kaja“: „selle kohtuotsusega on üks peatükk Eesti poliitilises ajaloo lõpetatud, peatükk, mis üks inetumatest ja halwematest oma tagajärgede poolest. Ainult poolsiwiliseeritud Meksiko kodusõdade ajalugu wõib midagi sellesarnast jutustada. Tagaetud ärilisel ringkonnast, kes Wene-Balti tehase ümber wõitlust pidas teise äriringkonnaga, wõtsid rahwuswabameelsed Riigikogus põllumeeste rühma liigete poolt juhitava walitsuse wastu sõjakäigu ette, mida peeti poliitilises wõitluses kõige inetumaks ja alatumaks tunnistatud abinõudega. Siin nägime rahwahulkade ässitamist demokraatliku walitsuse wastu, lepingu murdmist, wastutawate ja ausate riigitegelaste laimamist ja isikliku aujalgealla tallamist, kuulsime inetuid kahtlustusi, walet, sõimu. Eraelus heidetakse isikud, kelle iseloomu omadused niisugust laadi abinõusid seltskondlikus läbikäimises lubawad tarwitusele wõtta, seltskonnast wälja. Iseäranis kui sarnaste abinõude tarwimine ärilistel kaalumistel ja

jämeda omakasupüüdmise otstarbel sünnib.“

Kas ei ole see, mis siin ette tuuakse, erakorraline wale ja laim Riigikogu liigete wastu? Sama leht teatab, et Riigikohus olla otsustanud, et ei olnud sel „sõjakäigul“ alust. Aga miks lahkus siis eelmine walitsus?

Tuleb küsida, kuidas asjaolud tegelikult olid?

Riigikogu ülesandel moodustati erikomisjon nimetatud kahe ministri tegewuse uurimiseks, see on härradel Riigikogu liigetel teada. Erikomisjonis seati esialgse töökawana üles 5 punkti, mida komisjon pidi selgitama. Esimene punkt oli Wene-Balti tehase aktsiaseltsi peakoosoleku kokkukutsumise küsimus, teine punkt — peakoosolekute otsuste kinnitamise küsimus, kolmas punkt — riigiakti kasutamine, neljas punkt — riigiwõla kindlustamise küsimus ja viies punkt — tehaste hoolekande alt wabastamine. Need punktid seati üles, ja nagu ma weel täna Riigikogu erikomisjoni protokollidest waatasin, wõeti need punktid komisjonis tookord wastu. Otsustati kahe esimese punkti suhtes, et kunni Riigikohtu otsuseni, kus see asi administratiiv-korras erakaebtuse tõttu arutamisele tuleb, komisjoni tööd takistada, kuid ühtlasi otsustati ka, et Riigikohtu otsust nende kahe punkti kohta „ei saa wõtta kui lõpulikku a ja o Wene-Balti tehase küsimuse kohta kogu ulatuses komisjoni seisukohalt.“ See oli komisjoni liikme Kalbus'e ettepanek, millega komisjoni liige Temant ühines. Wiimase ettepanek oli, et Riigikohtu otsuseni küsimuse arutamine komisjonis katkestada. Härra Temant'i arwamine sel korral oli, mis ka protokollides leidub, et „Riigikohtu otsus ei tarwitse komisjoni käsi siduda, kuigi sel, kui kõrgemal kohtuotsusel, wäga kaaluw tähendus on.“ Arusaadaw sellepärast, et see otsus ka komisjoni tegewust sidunud ei ole ega siduma ei saa, sest see käis pealegi ainult kahe punkti kohta. Komisjon aga jätkab nüüd oma tööd, kuna waheajal kogutud on, komisjoni sellekohase otsuse põhjal, täiendawaid materjaale. Ja nii palju kui minul teada on komisjoni tegewusest, siis oli töö katkestamise sihiks just see, et wõimalust ära wõtta, asjast-huwitatuile öelda, nagu tahaks Riigikogu komisjon kohtuotsuse peale kuidagi mõjuda. Sellepärast oldi sellega päri ka

kommisjoni pahema tiiva poolt, et asja arutamine katkestatakse kunni kohtuotsuseni. „Kaja“ ja „Päewaleht“ aga nendes samades numbrites, millest wäljawõtteid ma siin ette kandsin, toonitawad, et siin olla tahetud surwet awaldada Riigikohtu peale! Nii kaugele on jõudnud meie parempoolsed lehed ja mehed, et täiesti korrektset ülesastumist Riigikogus, täiesti korrektset poliitilist wõitlust parlamendi kõnetoolilt, wõitlust, mis puhtparlamentlikul teel walitsuse kukutamiseni wiidud usalduse küsimuse ülestõstmise näol, wõitlust, mida õigeks on tunnistatud kõigi parlamentide praksises, nimetatakse söimuks, laimuks, omakasu püüdmiseks ja isegi poliitiliseks ulakuseks.

Mina lõpetaksin tänases „Päewalehe“ juhtkirjas olewate Rbn. sõnadega, kes sama küsimuse kohta ütleb: „Pikapeale tungib tõde ka igasugusest warjamisest ja kõrwalpõiklemisest hoolimata ikkagi päewawalgele“. Seda on Rbn. wäga õieti öelnud. See tõde, mille päewawalgele toomise eest meie wõitleme, see tõde tuleb ükskord wälja, ja loodame, härra Ipsberg, et weel sellesamas erikommisjonis!

6. Tööstusliku töö seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja **J. Woiman**: Tööstusliku töö seaduse muutmise seadus, mis esitatud Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei poolt, seisab nimelt selles, et meil praegumaks wa tööstusliku töö seaduse § 61 p. 4 põhjal võib tööandja tööliste kahenädalise etteütlamisega lahti lasta. Seda punkti, samuti ka tööstusliku töö seaduse § 62 p. 2, nimelt kui tööline 2 nädala jooksul mitte tähtsate põhjuste pärast tööle ei ole ilmunud, võib tööandja töölist lahti lasta — tarwitasid nii mitmelgi puhul, nagu kaebused niihästi töö-hoolekandeministriumile kui ka mujale ilmsiks on toonud, — tööandjad selleks, et sarnasel juhtumisel, kui tööline pikemaks ajaks haigeks jääb, siis teda lahti lastakse. See olukord, iseäranis praegusel ajal, kus raske tööd leida, on töölistel õige raske kanda. Tööline, olles haige, arusaadawalt ei saa enesele kohta otsida, ja pärast seda, kui ta on terweks saanud, siis endisesse tööasutusse wõi töökohta tagasi minna ei saa, sellepärast, et tööandja on temale

koha üles öelnud. Neil põhjusil esitatigi käesolew seaduseelnõu. Töökaitse komisjon, läbi arutades esitatud seaduseelnõu, jõudis kahele seisukohale, nimelt läksid komisjonis häälled pooleks. Üks pool, nimelt see, kes esitatud seaduseelnõu pooldas, see ühines seaduse esitajate seletuskirjaga, ja nende põhimõtetega, mida ma siin ette kandsin. Teine osa tegi ettepaneku esitatud seaduseelnõu tagasi lükata motiividel, et käesolew seaduseelnõu käsitab osa üldisest tööpuuduse wastu wõitlemise küsimusest ja tuleks lahendada üldise tööpuuduse wastu wõitlemise seadustega. Sellepärast ongi töökaitse komisjoni poolt kaks seisukohta esitatud. Esimene seisukoht — tööstusliku töö seaduse muutmise seadus wastu wõtta, ja teine seisukoht — tööstusliku töö seaduse muutmise seadus tagasi lükata.

K. Tamm (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahaksin ainult nii palju tähendada, et wariant — seadus tagasi lükata — wäljendab walitsuse seisukohta, ja et walitsuse seisukoht on sel juhtumisel täiesti wastuwõetaw.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Tamm tähendas, et walitsuse seisukoht olewat see, et seda küsimust tulewat otsustada tööpuuduse wastu kindlustamise seadusega. Kuna härra Tamm siin walitsuse agendina esines, siis wõib siit ainult üks järeldus olla: walitsuse seisukoht on ühtlasi ka härra Tamm'e seisukoht, ja nähtawasti niisugune seisukoht, et ei malda sugugi ära oodata, mis walitsus ise oma seisukoha kohta ütleb, waid ruttab kohe seda walitsuse eest alla kriipsutama. Kuid sisuliselt ei ole härra Tamm'e ega walitsuse seisukoht mitte õige. See küsimus ei kuulu mitte nende hulka, mida wõiks korraldada tööpuuduse wastu kindlustamise seadusega. Siin on tegemist kõigepealt just õiguse küsimusega. Wene seadus, nimelt § 61 p. 4, andis töölistele wõimaluse lahthaskmise korral weel 2 nädalat tööd teha, ülesütlemise silmapilgust arwates. Ma arwan, see peaks nüüd igaühele selge olema, et kui seadusesse niisugune norm wõeti, siis pidi see ka põhjendatud olema. Ja missugune oli see põhjendus? Selle kahe nädala järele oli tarwidus. Need kaks nädalat pidid olema uue töökohta otsimise ajaks töölistele. Tähendab, wana Wene seadus on seda

töötsimise aega tunnustanud, ja kui nüüd on parandus esitatud neid asjaolusid arvesse võttes, mille peale aruandja tähendas, siis ei ole see muud midagi, kui selle õiguse, nimelt selle kahenädalise ülesütlemise õiguse laiendamine ka nende tööliste peale, kes haiged on. Siin on tegemist nende haigetega, kes on arsti ettekirjutuse järele haiged. Kui nad haiged on, siis ei saa nad mitte uut tööd otsida, sest see oleks juba arsti eeskirjadest ülestumine. Ka neile, kes haiguse pärast ükswahe töölt puuduvad, ka neile tuleb kindlustada võimalus, et nad kahe nädala jooksul võiksid uut kohta otsida. Seda tahabki käesolew seadus kätte saada, seda õigust, mis nüüd Wene seadus on tunnistanud sel ajal, kus ei olnud veel ette nähtud niisuguseid juhtumisi, nagu nüüd, selle järele kui haiguskindlustusseadus maksma pandud, tahab seda õigust anda ka kõigile töölistele. Ja kui ühe osa kohta on tema tunnustatud, siis peaks tema ka teise osa kohta tunnustatud olema. Ja nüüd tekib küsimus, kas see on otstarbekohane, kas see ei too uusi kulusid tööstusele? Ei too, mingisuguseid erikulusid ei too. Komisjonis tähendati selle peale, et meil väiketööstus on raskes seisukorras ja siin nüüd kulude pealepanek suurendaks veel seda koormat. Kuid väiketööstuse kohta töökaitse seadus ei maksa. Haiguse ajal ei maksa ka tasu töölistele tööandja, waid need kulud kannab haigekassa. Ja selle peale waatamata, kas nüüd tööline lastakse haiguse ajal lahti wõi mitte, peab haigekassa teatud aeg, nagu see seaduses ette nähtud, töölistele toetusraha maksma. Nii et isegi siin ka mingisuguseid kulude kokkuhoidmisi ei ole, kui tööline warem lahti lastakse. Haiguse ajal saab aga tööline praegumaks wa seaduse järele poolkuni $\frac{3}{4}$ tööpalgast. Tema langeb haiguse ajal majanduslikult veel raskemasse seisukorda, ja kui ta siis ükskord terweks saab ja temal ei ole seda aega, kus tema wõiks kohta otsida, siis langeb tööline wäljapääsemata seisukorda. Wähemalt kohaotsimiseaeg peaks haigetele töölistele kindlustatama. Kui need lahtilaskmised haiguse ajal on nii wäga laiaulatuslikuks läinud, nagu praegu tööasutustes märkida wõib, siis on siin õieti tegemist surweawaldamisega selle peale, et töölistel haigeks ei jääks, ja see on iseenesest wäga mõttetu surweawaldus, sest ega sarnaste surweawaldustega ei saa

ometi wõidelda haiguste vastu. Kui keegi haigeks jääb, siis on see tõesti paratamata nähtus ja kas seda surweabinõu tarwitatakse wõi mitte, haigus tuleb ikkagi. Kuid niisuguse surweabinõu tarwitamise juures mõjub see wäga halwawalt haiguskaigu peale ja wäga rusuwalt mõjub see haige meeleolu peale, mis wäga tähtis tema terweksaamise juures. Peale selle sunnib see töölisti oma haigusi warjama, sest nad on arwamisel, et neid niipea, kui nad haigeks jääwad, lahti lastakse. Niisuguseid juhtumisi on tulnud ette isegi meie riigi tööstusettewõtetes. Haiged katsuwad püsida töö juures niikaua kui see wähegi võimalik, mis aga toob haigekassale suuremaid wäljaminekuid, sest haiguse rawitsemine, kui see on kaugeemale lastud minna, on palju kulukam kui siis, kui õigel ajal arsti poole pööratakse.

Nii siis ei ole siin tegemist niisuguse küsimusega, mida wõiks lahendada tööpuuduse vastu kinditamise seadus, waid siin on tegemist ainult sellega, et tarwis kõigile töölistele § 61 ettenähtud kahenädaline kohaotsimine kindlustada; teiseks, tarwis kõrwaldada sarnased asjaolud, mis wäga halwasti tööliste terwise peale ja ka haigekassa wäljaminekute peale mõjuwad.

Juhataja K. Wirma: Aruandja lõpusõna ei tarwita. Esitatud on kaks ettepanekut: üks on puht eitaw ettepanek ja see eraldi hääletamisele ei tule, Riigikogu liikmed teewad sellest ise hääletamisel tarwiliku järelduse. Hääletamisele tuleb ainult jaataw ettepanek, nimelt wõtta käesolew seadus I lugemisel vastu. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 29, vastu 27 häält. (J. Temant, põl.: Sedelitega hääletada.) Härra Temant nõuab sedelitega hääletamist. Palun sedelid wälja jagada. (Jagatakse sedelid.) Kes seaduse wastuwõtmise poolt on, kirjutab sedelile „poolt“, kes vastu on — „wastu“.

Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on 28 häält, vastu 41, erapooleitud — 1, — seega on seaduseelõu tagasi lükatud.

7. Tööstusliku Töökaitse komisjoni aruandja töö seaduse täiendamise K. Tamme: Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu seadus — I lugemisel. rühma poolt esitati sea-

duseelnõu „täiendada tööstusliku töö seadust uue paragrahwiga § 63-a, millega juhtumisele, kui tööleping lõpetatakse ettevõtte omaniku või juhataja või nende asemiku algatusel, välja arvatud § 61 p. 5 ja § 62 p. 3 nimetatud juhtumised, maksetakse lahtilaskmise korral peale teenitud palga veel teatud preemia või kink. Selles seisaks, lühidalt öeldud, seaduse muutmine. Nimetatud eelnõu kohta oli Wabariigi Walitsusel kindel seisukoht, ja sellega ühines ka töökaitse komisjon. See Wabariigi Walitsuse seisukoht on järgmine: Kawatsetud § 63-a ei ole kooskõlas praegumakswate seaduste määrustega töölepingu lõpetamise kohta. Eelnõu järele kawatsetakse lisapalga maksimise kohustust laiendada juhtumistel, missugused ette nähtud nii tööstusliku tööseaduse § 61 kui ka § 62.

§ 61 kõneleb juhtumistest, kus tööleping iseenesest lõpeb ja sellepärast ei või sarnastel juhtumistel kõnet olla töölepingu lõpetamisest ettevõtte omaniku algatusel. Kõne alla võiks võtta ainult § 62 ettenähtud töölepingu katkestamise juhtumisi ettevõtte juhataja poolt. Kui aga läbi arutada kõik selle paragrahwi üksikutes punktides ülesloetud juhtumised, siis ei saa tähele panemata jätta seda, et p. 1 näeb ette lepingu katkestamist tööliste tööle mitteilmumise tõttu ilma mõjuvate põhjusteta ning p. 4 tema halwa ülespidamise tõttu. Oleks imelik nõuda, et niisugustel juhtumistel maksetakse korratule tööliste veel preemiaid. Ühes teises Riigikogule esitatud seaduseelnõus soowitab Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühm ise p. 2 eelnõust välja jätta. P. 3 ettenähtud juhtumistel ei leia eelnõu algatajad isegi võimaliku olevat wabastatawale töölistele nõuda lisapalga maksimist.

P. 3-as kõlab järgmiselt: 3) вследствие привлечения рабочего к следствию и суду по обвинению в преступном действии, влекущем за собою наказание не ниже заключения в тюрьме.

Sel juhtumisel ei leidnud ka seaduse algatajad ise võimaliku olevat preemiat määrata.

Nii jääb järele ainult p. 5 — külgehakkawa haiguse ilmsikstulek tööliste juures —. Waewalt on tarwidust nende wõrdlemisi haruldaste juhtumiste jaoks sarnast korda luua, missugust ei tule ette isegi kõige progressiivsemates töölistesandlustes.

Peale selle leidis Wabariigi Walitsus, et nimetatud eelnõu ei ole ka tehniliselt wastuwõetaw: tema wiimane osa kõneleb, et käesolew seadus on maksew kõigi tööstusettevõtete kohta, mis üles loetud seaduses laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstusettevõtetes § 1-ses. Kuid tööstusliku töö seadustiku § 61 ja § 62 laienewad mitte kõigi nende ettevõtete, waid ainult nimetatud paragrahwi punktides a ja b ülesloetute peale.

Sellepärast ei pidanud Wabariigi Walitsus võimalikuks pooldada, et seda seadust võiks ellu wiia. Teen töökaitse komisjoni nimel ettepaneku seda seaduseelnõu tagasi lükata.

L. Johanson (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Muidugi, kui arwesse võtta kõiki neid tagasilükkamisi, mis nende päewade sees olnud, alates pensioniseadusega, siis haiguskinditusseadusega ja tänase päewakorra p. 1-sega, on wist isegi ülearune selle poolt kõnelda, et see seadus tuleks wastu võtta, pealegi, kui seda silmas pidada, missugune ühtlane ilus hingeolu on hakanud walitsema põllumeestekogude ja... (Wahelhüüepõllumeesterühmast: Ja sotsidewahel).. meie Wabariigi Walitsuse wahel. (Wahelhüüed: Koalitsioon!) Niisugune õhkkond, mis isegi lubab, et meil lähemal päewil wäga laialdane koalitsioon maad wõtab, kui mitte kõigi küsimuste kohta, siis vähemalt töökaitse seaduste tagasilükkamise asjus. See koalitsioon on senni olnud ja täna nõuab tema jällegi tunnustamist. Ei ole siis iseäralik, et ka selles küsimuses Wabariigi Walitsuse esitajana õieti Wabariigi Walitsuse suu läbi ja ainult walitsuse sõnu on rääkinud põllumeestekogude liige. (Wahelhüüeparemalt poolt: Ta on nüüd aruandja!) Sisuliselt on aga see seadus, iseäranis praegusel ajal, tarwilik ja niisama tarwilik, kui tunnistati Riigikogu poolt tarwilikuks ametnikkudele lahtilaskmise puhul palga ettemaksmine teatud aja jooksul. See ei ole midagi uut seadusandluses. Meie teame wäga hästi, et ministrid, kui nad üks kuu või üks nädal margakursi on kergitanud ja see neil korda ei ole läinud ning nad oma ametist tagasi asturwad, et neil siis võimalus on 3. kuu palk saada. Sama võimalus on ka kõigil riigiametnikkudel, välja on jäetud ainult töölistes. Mis ta-

hetakse siis selle tagasilükkamisega tunnistada? Kas seda, et kui lahti lastakse ametnik, kes on seltskondlikult juba kõrgemale jõudnud, kes majanduslikult enam kindlustatud ja kellel elus läbilöömiseks rohkem võimalusi, et sellele need 3 kuud on raske aeg, ja temale tuleks see palk maksta, aga sedasama põhimõtet ei taheta tunnistada nende kohta, kelle palk kõige väiksem on ja kes kõige viletsamates majanduslikkudes oludes peavad elama. Kui ei taheta seda põhimõtet tunnistada tööliste kohta, öelge, kas ei ole siin siis tegemist wastoludega?! Mina vähemalt neid wastolusid leian, kus seda, mis ühes kohas põhimõtteliselt tunnistatakse, teises kohas, kus see enam õigustatud oleks, mitte ei tunnistata. Kas siis on siin ka sisuliselt kaugele mindud? Kui tööline 3 kuud tööd on teinud, siis on temal võimalus teenistusest wabanemise korral 2 nädala palk saada. Kõigist 2 nädala palk juhtumisel, kui teda lahti lastakse põhjustel, mis temast ära ei olene. Niisama ütleme, kui tööline, kes samas ettevõttes mitu aastat töötanud, lahti lastakse, siis maksetakse talle lahtilaskmise korral 3 nädala palk. Kas võime öelda siis tõesti, et siin on väga kaugele mindud, liialdatud?! Kui üldse seda põhimõtet tunnistada, et isikutele lahtilaskmise korral teatud aja eest palka edasi tuleb maksta, siis peaks seda põhimõtet ka siin tunnistama. Aruandja seletuse järele ei ole see põhimõte muudel kordadel põhjendatud, kui § 5-das ettenähtud juhtumistel, nimelt, külgehakkawate haiguste ilmsikstulemisel tööliste juures. Mulle näib, et ka Riigikogus seaduste tagasilükkamine on wõtmas külgehakkawa haiguse iseloomu.

B. Eilman (is.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei tahaks waidlusesse astuda põllumeestekogudega ega Wabariigi Walitsusega. (M. L a a r m a n, põl.: Põllumeestekogust ei olegi keegi r ä ä k i n u d!) Wähemalt aruandja on praegusel korral põllumeestekogust. Ma tahaksin tähelpanu juhtida mõne tõsiasja peale. Minewal nädalal esitasin mina küsimise Wabariigi Walitsusele ja palusin wastust Walgas ettetulnud juhtumise kohta, kus koosseisude vähendamise pärast kuuteenijad päewatöölise kohtadele ümber paigutati ja päewatöölisi lahti lasti. Nagu mäletate, wastas teedeminister härra Kark, et ametnikkude ümber-

paigutamine sündinud sel tagajärjel, et wiimased olla teeninud juba kauemat aega ja nende wabastamine oleks ülekohtune olnud. Sealjuures ei tähendanud aga härra teedeminister Kark, et töölisel, keda lahti lasti, samuti 20—30 aastat teeninud on. Mina arwan, et kui ühele osale, see on ametnikkudele, on ette nähtud teenistusest wabastamise korral kolmekuuline palk, siis peaks see maksev olema ka teise osa, see on tööliste kohta. Muuseas tuletaksin mina meelde, üht juhtumist, mis oli tsemendiwabrik „Aseriin“iga. 1923 aastal arwas „Aseriin“i juhatus wõi direktsioon heaks tsemendiwabrikut kinni panna ja töölisi lahti lasta. Wabriku seismapanemine ja tööliste lahtilaskmine, nagu töölisel mulle seletasid, olla direktori sõnade järele krediitipuudusest tingitud, ja et tööd edasi saaks teha, selleks on direktor töölistele ettepaneku teinud, et need Wabariigi Walitsuse poole pööraksid ja püüaksid surwet awaldada, et Wabariigi Walitsus krediitid awaks. Pärast aga selgus, et wabriku seismapanemine ja tööliste lahtilaskmine ei sündinud mitte krediitide puudusel, waid teistel põhjustel, nimelt seal kaawatsetud mingisuguseid osalisi ümberchitusi käsile wõtta, sellepärast wõib arwata, et wabriku seismapanemine ja tööliste lahtilaskmine oli seaduswastane, ja lihtsalt selleks ette wõetud, et surwet awaldada Wabariigi Walitsuse peale krediitide awamise mõttes ja ka töölisi sorteerida, neist nõrgemaid jõudusid, kes kogu oma tööjõu mitmeaastase teenistuse järele ettevõttele ära kulutanud, lahti lasta. Käesolewas seaduses on ette nähtud, et wäljateenitud aja järele on wabrikujuhatuse kohustatud töölist, keda tema ilma iseäraliku põhjusega lahti laseb, aineliselt teatawal määral kindlustama. Iseenesest ei too see antaw kindlustus iseäralikka kulusid ettevõtjale, kui ettevõtja töölisi sihilikult ianti ei lase. Et niisuguseid sihilikka sabotaashe, nagu mitmes ettevõttes on ette wõetud mitmesugusel puhul, ei sünniks, selleks arwan mina, et Riigikogul ei wõiks selle seaduse wastuwõtmise wastu midagi olla. Riigikogu peaks igatahes, kui seaduseandja, antawa seaduse peale waatama erapooletust seisukohast, see tähendab, kui Riigikogu tarwilikuks pidas ühe osa, see tähendab riigiametnikka ja teenijaid, kindlustada nende ametist wabastamise korral kolmekuulise

palgatasuga, siis peaks Riigikogu seda ka tööliste kohta, kes igatahes wiletsamas seisukorras, kui ametnikud, maksma panema. Sellepärast panen mina ette nimetatud seadust, mida esitasid sotsiaaldemokraadid, esimesel lugemisel wastu wõtta.

J. Woiman (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Komisjoni aruandja oma seletuses kandis ette, et Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei poolt esitatud tööstusliku töö seaduse täiendamise seadust ei saa mitte laiendada § 61 kohta, sellepärast et § 61 räägib juhtumistest, kui tööleping iseenesest lõpeb. § 61 punkt 4 põhjal wõib tööandja töolist wabastada 2 nädalat ette öeldes, samuti wõib ka tööline töölt lahikuda, sellest ette teatades tööandjale kaks nädalat. Wiimane juhtub ainult siis, kui tööline omale kuskile mujale parema teenituse leiab. Suuremalt osalt tarwitatakse § 61 punkt 4. selleks, et töölisi lahti lasta. Kuid nüüd wõib juhtuda, et tööline on aastate wiisi, wõib olla, kümnete aastate wiisi, selles ette wõttes töötanud, tema on oma tööjõuga ette wõtet kaswata aidanud, ja kujutage nüüd ette, kui see tööline peaaegu terve oma tööjõu on pühendanud sellele ette wõttele, kas on siis tõepoolest ülekohus nõuda, et sarnasel juhtumisel tööandja maksaks töölisele ülesütlemise puhul 3 kuu palga, et wiimane selle aja jooksul wõiks omale teist kohta otsida.

Samuti tähendas aruandja, et § 62 ei wõiks kuuluda selle seaduse alla, peale punkt 5., kus räägitakse külgehakkawate haiguste ilmsikstulekust tööliste juures. Aga ometi räägib punkt 1., nimelt kui tööline ei ole tööle ilmunud kolm päewa järgimööda, kuna selleks mitteilmumiseks mitmesugused põhjused wõiwad olla, wõib tööandja töolist selle ettekäände all wabastada, ilma et ta temale kahenädala palga ette maksaks.

Samuti langeb ära aruandja wäide, et meie, see tähendab sotsiaaldemokraatide poolt, on ettepanek tehtud punkt 2 ära kaotada. Praegu just oli seaduseelnõu arutusel, mille põhjal oleks punkt 2 ära kaotatud. Kuid mõne minuti jooksul aruandja unustas ära, et esitatud seaduseelnõu tagasi lükati ja sellega siis punkt 2 maksma jääb, samasugune lugu on ka teiste punktidega. Kõike seda kokku wõttes peab ometi konstaterima, et kui Riigikogu poolt kord on tunnustatud sar-

nane põhimõte, et isikud, kes ainult ühe kuu on ametis olnud — niisuguseid juhtumisi on ette tulnud mõne ministriga — saawad teenitusest wabastamise puhul kolme kuu palga, ja mina arwan, et kui Riigikogu poolt juba sarnane põhimõte on tunnustatud, siis peaks ka seda natukest, mis käesolew seaduseelnõu annab, töölistele wõimaldatama. Aga nähtawasti mõõdetakse meie parempoolsete kui ka keskerakondade poolt kodanikka kahe mõõdupuuga, see on, ühe mõõdupuuga mõõdetakse riigi kõrgemaid ametnikka, ning teisega töölisi. Wiimane asjaolu tuli iseäranis terawalt ilmsiks pensioniseaduse arutamise juures, kus töölised pensioniseadusest wälja jäeti ja kas nad sinna wõetakse, on väga küsitaw.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Tamm: Minul oleks ainult seda tähendada, et töökaitse komisjon seda küsimust väga põhjalikult on läbi kaalunud ja seisukohale asunud, et ei ole mitte õige, et ka korratutele töölistele saaks preemia maksetud, mis aga teha tuleks, kui esitatud seaduseelnõu wastu wõtaksime, sest § 61 p. 1 kõlab järgmiselt: „вследствие неявки рабочего на работу более трех дней сряду или в сложности более шести дней в месяц, без уважительных причин“. Jään töökaitse komisjoni nimel oma ettepaneku juurde, seaduseelnõu tagasi lükata.

Juhataja K. Wirma: Komisjoni poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu tagasi lükata. Rkl. Johanson'i poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta. Hääletamisele tuleb jaataw ettepanek, ning Riigikogu liikmed teewad sellest ise wastawa järelduse. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 24 häält, wastu 31, seega on seaduseelnõu tagasi lükatud.

8. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja **J. Woiman:** I Riigikogu poolt 1921 a. wastu wõetud põllutööliste palgaolude ja tööaja korraldamise seadus on jäänud tegelikult ellu wiimata ja seda järgmistel põhjustel: Kõigepealt on 1921 aastal wastu wõetud seaduses ette nähtud, et sunduslikkude

määruste, palgaalammäärade, tööpäewa pikkuse ja teiste töötingimiste väljatöötamine jääb segakomisjonide hooleks. Selleks moodustatakse 1) maakonna segakomisjon ja 2) üleriiklik segakomisjon. Kui maakonna, samuti ka üleriiklikus segakomisjonis töölised ja tööandjad kokkuleppele ei jõua, siis sarnasel juhtumisel seaduses midagi ette nähtud ei ole, mis tuleks ette võtta ja kas saab mingisuguseid sunduslikka määrusi välja anda tööhoolekandeministeerium või mitte. Wastuwõetud seaduse järele tööhoolekandeministeeriumil seda võimalust ei ole ja selle tagajärjel on jäänud kõik segakomisjoni tööd tagajärjetaks. Kokkuleppele jõuti 1921 aastal, kui seadus vastu võeti, kõigest ühes või kahes maakonnas. Nendes maakondades olid sel ajal sunduslikud määrused makswad, kuna seda teistes maakondades mitte ei olnud. Samasugune lugu kordus ka järgmistel aastatel kunni käesolewa aastani, kus maakonna segakomisjonides kui ka üleriiklikus segakomisjonis ei ole mingisugusele kokkuleppele jõutud ja sel põhjusel on jäänud ka sunduslikud määrused välja andmata. Peale selle on wastuwõetud seaduses terve rida paragrahwe, nimelt § 3, kus räägitakse sellest, et lapsi alla 12 aasta wanaduseni ei või mitte põllutööle võtta, ja paragrahwid 5, 7, 10, 11, 15, 16 ja 17, ühe sõnaga terve rida paragrahwe on olemas, mille täitmata jätmisel ei ole 1921 aastal wastuwõetud seaduse järele võimalik mingisugust trahwi määrata ja sellepärast saawadki tööandjad seadusest mööda minna ning teda täiesti ignoreerida. (M. Martinson, põl.: Töölised ise ignoreerivad.) Mis puutub sellesse, et ka tööliised ignoreerivad, siis arwan mina, et kui seda keegi tõendab, siis toogu fakte ette. Kui aga seadust nii ühelt kui teiselt poolt ignoreeritakse, siis ei saa weel sellepärast öelda, et seadus wastuwõetmatu oleks. Meil on terve rida seadusi Riigikogu poolt vastu võetud, samuti on ka terwed raamatud weneaegseid seadusi maksmas, millest ometi üle astutakse. Kuid üleastumise korral on wastawate seaduste põhjal ka karistus ette nähtud, millega üleastujat karistatakse, kuna aga põllutööliste tööaja ja palgaolude seaduse juures ei ole üleastujatele mingisugust karistust ette nähtud. Waadake, need on põhjused, mispärast ei ole seda seadust saadud ellu wiia. Kui üks seadus seadustandwa asu-

tuse poolt on maksma pandud, siis peab teda ka austatama, peab seda pidama. Ja kui teda ei peeta ja kui ka walitsusel pole wõimu teda sundida pidama, siis kaotab seadusandlus oma mõtte ning sellega alandatakse ka riigiwõimu autori-teeti kodanikkude silmas.

Kõigil neil põhjustel esitati rkl. Johanson'i poolt põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus, milles oli kaks paragrahwi. Nimelt oli ettepanek juurde võtta § 41-a, milles räägitakse, et kui segakomisjonides tööliste ja tööandjate wahel kokkuleppele ei jõuta, siis pannakse sunduslikud määrused maksma tööhoolekandeministeeriumi poolt.

Teine muudatus-ettepanek on § 42 kohta, milles ette nähakse, et käesolewa seaduse ja tema põhjal väljaantawate sunduslikkude määruste riikkujad wõetakse wastutusele rahukohtu nuhtlusseaduse § 29 põhjal. Praegu on wastutuselewõtmine § 42 ette nähtud ainult sel korral, kui seaduse põhjal antawaid määrusi rikutakse. Töökaitse komisjon, kus läbi arutati need ettepanekud, tuli otsusele, et § 41-a ei või mitte vastu võtta, sest komisjoni enamus ei pidanud soovitawaks anda sarnaseid suuri wolitusi töö- ja hoolekandeministeeriumile — sunduslikka määrusi välja töötada ja maksma panna sarnasel juhtumisel, kui üleriiklik segakomisjon oma ülesandeid ei täida. Teine pool tähendatud paragrahwist wõeti töökaitse komisjoni poolt muutmata vastu motiivid, et kui on seadusandliku asutuse poolt välja antud üks seadus ja walitsusel ei ole mingisuguseid võimalusi selleks, et seadus sunduslikult ellu wiia või sundida neid kodanikka, kes seadust ei taha täita, neid täitma. Sel põhjusel wõttis töökaitse komisjon § 42 vastu.

Töökaitse komisjoni nimel teen ettepaneku tähendatud seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

K. Tamm, (põl.:) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ei ole Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei Riigikogu rühm põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadusega rahul ja ei ole seda ka Riigikogu põllumeestekogude rühm. Seejuures leiab põllumeeste rühm nimetatud seadusel suuremad wead kui rkl. härra Johanson, ja Riigikogu põllumeeste rühm on arwamisel, et seda seadust mitte muuta, waid ära muuta tuleb.

Muudetawa seaduse algtüübiks tuleb Asutawa Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt 13. septembril 1919 a. wäljaantud seadust põllutöölise tööaja ja palgaolude korralduse kohta lugeda. See seadus leidis seekord kõige ägedamat wastuseismist ka Asutawa Kogu liigete — rahwaerakondlaste poolt, kellest Asutawa Kogu wäga lugupeetud liige Parts seadusandliku delegatsiooni koosolekul küsib: kas praegu on andmed olemas, et põllutöölised niisugustes oludes peaksid olema, kus riiklikku waheseisemist waja on. Olud on maal märksa paremad kui linnas. Euroopas weel sarnast seadust ei ole, waid nagu meie kuulsime, ainult Austraalias ja Uuel-Meremaal.

13. septembril 1919 a. selle seaduse § 1 arutamise juures teeb lugupeetud Asutawa Kogu liige härra Lõo ettepaneku selle seaduse § 1 üldse wälja jätta, sest et see seadus määrab ära kõige kaugemale minewa sotsiaalse uuenduse, ja niipalju ei ole kuskil põllutöölise kaitseks ette wõetud. Teatab, et hääletab § 1 wastu.

Sotsialistide mõju oli teatawasti Asutawas Kogus suur ja isegi mõõduandew, ja waatamata isegi rahwaerakondlaste wastuseismise peale saime seaduse, millega meie sotsialistid teiste rajariikide sotsialistide ees Riias, rajariikide sotsialistide kongressil, uhkustasid. Nagu juba eespool nimetatud härrad õieti seletasid, ei ole tarwidust mainitud seaduse järele. Sellel seadusel olid oma järeltuljad, nimelt põllutöölise tööaja ja palgaolude korralduse kohta seadus 1921/1922 majandusaasta kohta, kus rääkimata töötundide normeerimisest üksikute kuude järele isegi palkade alammäärad normeeritud olid ja kestew seadus nimetatud alal 1. nowembrist 1921 aastast. Nimetatud seadused tegeliku elu nõuetele ei wastanud, seejuures kippusid nad head wahetada tööliste ja tööandjate wahel rikki ajama. Wiimane neist, mis praegu maksew, on ühelt poolt põllumajandusele kitsendaw ja kahjulik ja teiselt poolt ei ole tema tööliste tööstest tegelikkudest tarwidustest mitte wälja kutsutud. Selles suhtes on käesolewa seadusega muudetaw seaduse oma eelkäijast siiski parem, et tema palgamäärade mitte ei normeeritud ja palga normeerimise õigust ka walitsusele wõi ministritele ei anna, waid üleriiklikule segakomisjonile. Praegu arutamisolewa seaduseelnõuga tahetakse palgaalammäärade normeerimise õigus töö- ja

hoolekandeministrile aga jälle anda. Nimetatud seadusandlikkudest aktidest paistab wälja, et seaduseandja umbusaldusega waatab põllupidaja ja tööandja peale, kelle demokraatlikku wabadust on kitsendama hakatud ja teda karistatakse nüüd wõi vähemalt kawatsetakse karistada tsiwiilwahetõrjete rikkumise eest kriminaal korras. Põllutöölise kohta olakse nüüd nähtawasti arwamisel, et need kõik korrallikud on ja nende kohta karistawaid norme ette nähtud ei ole. Isegi ei ole ette nähtud palgast mahawõtmise wõimalusi vähemate eksituste eest. Teistes riikides maailmas ei ole põllutöölise palkasid wõi nende alammäärasid ei seadusandlikul teel ega ka walitsuste ega üksikute ministrite kaudu normeerima hakatud.

Mis tööajasse põllutöös puutub, siis on rahwuswahelise tööbüroo andmete järele seisukord järgmine. Seadusandlikul teel on tööpäewa pikkus põllutöös ainult Ekwadooris ja uues riigis — Tsheho-Slowaakias — normeeritud. Ehk mina küll enam Ekwadoori täpset asupaika ei mäleta, on meil kõigil selge, et see riik wäljaspool Euroopat asub, ja et tema olud nii aasta-aegade, kui ka ilmastiku, asupaiga, päewapikkuse ja maawiljakuse suhtes meie oludest suuresti lahku lähewad. Juba nimetatud riigi nimetusest wõib arwata, et ta ekwaatori ligidal — ühes soojas kohas maakera peal — asub. Sellepärast ei wõi seal mõeldaw olla pikk tööpäew põllutöös, arwesse wõttes, et põllutöölise peab ometi lahtise taewa all töötama.

Meil Eestis on keskmise tööpäewa pikkuse ülemmäärad seadusandlikul teel ära määratud, nimelt 9 tundi, ja meie seadusandlus läks nii kaugele, et 1921/1922 põllumajandusaasta kohta isegi päewased töötunnid üksikute kuude kohta ära määras. Põllutöölise tööaja asjus on Itaalias kollektiivlepingud pruugitawad, Daanimaal kollektiivlepingud, wõi wana pruugi järele tööpäewa pikkus. Tööpäewa pikkus põllutöös ei ole normeeritud ka kõigewanemas wabariigis. Shweitsis, keda meil õigusega lugupeetud härra Martna tihti ülistab ja keda tema loodetawasti ka praeguse seaduseelnõu arutamise juures omale eeskujuks wõtaw. Siis ei ole tööpäewa pikkus põllutöös normeeritud ka teistes wanades kultuurriikides, nagu Prantsusmaa, Inglismaa, Shotimaa, Ungari, Austria, Norra ja Rootsi. Põllutöölise tööpäewa pikkus on

normeerimata ka meie naaberriikides Soomes, Lätis, Leedus, Poolas, ja siis kaugematest riikidest weel Jaapanis ja Chiles. Põllutöötunde aastas on meie seadusandlus meile vähem lubanud, kui teistes riikides harilikult normaal töötunde põllutöös on. See tuleb sest, et meil on aastas rohkem pühasid ja puhkepäewi, peale nende lubatakse põllutöölisesulastele weel laada- ja majapidamise päewad, ka ei ole meil põllutöös nii pikk tööpäew lubatud, kui praegu peaaegu kõigis välisriikides pruugitaw. Välisriikides tehakse keskmiselt 10 ja rohkem tunde päewas tööd. Rootsi karjastel on harilikult 11 tundi keskmine tööpäew pikk, kuna teistel põllutöölistel see lühem on. (M. Martna, sd.: Kellel on 11 tundi?) Need on rahwuswahelise töötööbüroo andmed, mida mina ette kannan ja nendes on seletatud, et Rootsis karjase keskmine tööpäewa pikkus on 11 tundi; jalamehel on tööpäew lühem ja hobusemehel-põllutöölisel on tööpäew weel lühem, sest adra weab ikkagi hobune aga mitte põllutööliline ja hobused tarwitawad pikemat lõunaaga. (M. Martna, sd.: Wabandage, ma ei kuulnud hästi, kellel on 11 tundi.) Rootsi karjastel.

Meil nägid töötunde põllutöös ette: 1919 a. seadus — 2250 tundi aastas ja seadus — 1. nowembrist 1921 a. 2511 tundi aastas, sellega natukene rohkem kui eelmine; kuna näiteks Shotimaal harilikul põllutöölisel 2610 tundi ja karjastel weel rohkem aastas teha tuleb. Soomemaal — 2650 ja Saksamaal isegi 2900 tundi tuleb põllutöölisel aastas teha. (J. Piiskar, is.: See on agraarlaste paradisi.)

Mina olen kahel aastal nii maakonna kui ka üleriikliku põllutöölise tööaja ja palgaolude segakommisjonis tööandjate esitajana kaasa töötanud ja mina olen seal ka tegelikkude põllutöölise huwitawaid waated põllutöölise seaduste asjus kuulda saanud. Nimelt, et sunduslikud määrused tööaja ja palgaolude kohta huwitawad neid ainult mõisatöölise kohta. Ja just pidada töowiljakuse normid määrata jääma, sest mõisates olla palju töölisi, kes tükitööga hakkama ei saaks ja kes ainult siis, kui töowiljakus normeerimata, oma tihti suuri peresid teiste tugevamate töölise waral toidetud saawad. Nüüd on aga meil mõisad likwideeritud ja ei ole seega ka töölised enam neist

ülesannetest huwitatud, mis § 33 üleriikliku segakommisjoni peale paneb. Tööandjate esitajate seletustega oldi tihti sisupoolest päri aga seletati, et partei distsipliin ei lubawat neid kahjuks wastu wõtta. Tööliseesitajad kõigis maakondades lugesid trükitud lehe pealt maha fantastilisi nõudmisi, mis neile maatöölise liit oli ülesse seadnud. Liitu juhtisid mehed, kes sotsiaaldemokraatidest palju pahemal pool.

Üleriiklik segakommisjon, — kus tööliseesitajateks põllutööst eemalseiswad hästi pahempoolsed härrad olid, nagu näiteks Riigikogu liikmed Hansen ja lugupeetud härra Tiks, ja kus lugupeetud sotsiaaldemokraatidel kahjuks miskit mõju ei olnud, ühel aastal pukseeriti isegi nende mees — endine Asutawa Kogu liige — lugupeetud härra Nurk, üleriiklikust segakommisjonist teiste tööliseesitajate poolt wälja, — kiitsid nad seda weel hiljuti heaks, et teistes kultuura riikides sellel alal üldised tsiwiilseaduse normid teenistuslepingu kohta maksawad. Kõige loomulikum oleks, et nii kui mujal ka meil üldised tsiwiilseaduse normid põllutöölise teenistuslepingut normeeriks. Sinna poole saab Riigikogu põllumeeste rühm püüdma ja nimetatud sihis saab Riigikogu põllumeeste rühm oma parandusettepanekud seaduseelnõu teisel lugemisel tegema.

M. Martna (sd.: Härra rkl. Tamm on siin nimetanud, et mina armastada Shweitsiga edwistada. Härra Tamm ei edwista mitte wanameelsusega, waid tema on sellest läbi ja läbi imbunud. Ja kui meil mõnigi kord on ebakohaselt „hallparunid“ tarwitatud, siis on see härra Tamm'e kohta mõeldult minu arwates mitte ebaõigel kohal. Kui härra Tamm siin ette tõi seda kurblikku nähtust wõi asjaolu, et põllutöölise tööaeg, palgaolud, töö normeerimine, korterid, söök ja kõik muud asjad mitte weel korraldatud ei ole, siis on see tõepoolest üks kurblik nähtus. Kurblikul nähtusel on oma kurblik põhjus, ja nimelt, et põllutöölised mitte nõnda arwurikkalt üksteise kõrwal ei tööta, nagu näiteks tööstuse tööndustes, see on wabrikutes ja töökodades ja teiseks see, et õnnetuseks nende intelligents — ja härra Tamm, eriti Shweitsis, teistest töölised maha jääb, sest intelligentsemad töölised, eriti Shweitsis, lähewad maalt ära linnadesse, wabrikutesse

jne. See on ka Saksamaal nõnda ja ka Eestis on see nõnda. — Kui ma ei eksi, siis on härra Tamm üks nendest, kes ka maalt on ära läinud. (Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Ta oli terve suwe seal.) Jah, ta oli küll suwel seal, kuid nüüd käib ta ainult laupäewiti seal. (K. Einbund, põl.: Kas siis tema ei wõi Riigikogus ni olla, nagu Teie olete?) — Nende maatöölise organiseerimine on raskem olnud, kui teiste tööliste organiseerimine, sellepärast on põllutöölise olukord ja wahakord halwem kui teistel töolistel. Just sellepärast on ka Saksamaal, kus teised töölised enne maailmasõda ja pärast sõda hästi organiseeritud olid, maatöölise organiseerimine väga raske ja kollektiivlepingus, mis maatöölised Saksamaal töettewõtjatega tegid, olid nad selle tõttu sunnitud pikema tööajaga leppima. Meil, kui meie öelda wõime, — ma olen kirjanusest wahest lugenud, et stiil teeb kirjaniku, — siis wõiksime seda mõistet wõi mõtet üle kanda meie walitsuse peale ja siin wõiksime öelda, et just sotsiaalne seaduseandmine ja sotsiaalsete seaduste suunas seisukoha wõtmine, see näitab meie walitsust õiges peegelpildis! Kui meie nende aegade juurde tagasi läheme, kus seda seadust tehti, mis praegu kõne all ja mida täiendada tarwis on, siis oldi weel enam-wähem teisel arusaamisel ja teistel arwamistel teatawate rewolutsiooniliste mõjude tõttu. See aeg ei olnud mitte väga kaugel seljataga, kus lugupeetud rkl., endine Riigiwanem härra Päts, ajutise walitsuse eesotsas sunnitud oli pühalikule töotusele wõi deklaratsioonile elu andma ja ütleva, et kaheksatunniline tööpäew pannakse jälle maksma. Seekord ei mõeldud seda muidugi põllutöölise juures maksma panna, aga osa sellest waimust sai ka põllutöölise wõitlustele osaks. Sõja ning rewolutsiooni ajal olid meil põllutöölised tugewama jalgealuse wõita jõudnud, nii et neid mitte täitsa tähele panemata jätta ei wõinud. Seadus, mis põllutöölise kaitseks maksma pandi, oli puudulik. (J. Soots, põl.: Ei kõlba kuskile!) Noh, kui üks härra kindral seda juba ütleb, siis peaks seda ju mõnikord uskuma, aga seekord ei tarwitse seda mitte. (J. Soots, põl.: Wäga kahju, et Teie ei usu. — J. Hünerson, põl.: Ära kaotada!) Nojaa, härra Hünerson awitab, tema teab, mis ära kaotada tuleb.

— Kui öeldakse, et iga seadus paraneb oma elueaga, ja selle seaduse parandamise eluga wõi sarnane tund oli juba ammu käes. Aga meie walitsus, ka see, millest härra kindral Soots osa wõttis, ei teinud midagi selleks, et sedagi seadust parandada. Seaduse parandamine läks pahemalt poolt välja. Nüüd on aga, nagu näha, õhkkond selles suunas teiseks muutunud. Muidugi wõiwad niihästi härra Päts, härra Soots, härra Tamm ja kõik teised edasitagasi awalikult niisuguse seaduse vastu hääletada. (J. Soots, põl.: Nad on ka enne vastu olnud.) Kuidas ta siis maksma sai? (Wahelhüüe paremalt poolt.) Meie arw on ikka vähemuses olnud. (M. Martinson, põl.: Kas praegu ka vähemuses on? Wahelhüüe pahemalt poolt: Eks lugege.) Nüüd noorhärä ütles küll ühe tarkuse välja. (M. Martinson, põl.: Aga wastata ei oska.) On küll tööpoolest küsimisi ja wahelhüüdeid, mille peale wastata ei oska, on aga ka niisuguseid, mille peale wastata ei tarwitse ja üks wiimastest oli praegu see, mida Teie tegite. (L. Johanson, sd.: Tema le wõib seda andeks anda.)

Siin on rõhutatud, et kuskil mujal teistes riikides niisugust seadust maksmas ei olewat, kuna ometi Tsheho-Slowaakias 8-tunniline tööpäew põllutöölise peale on ulatanud. Aga palgakorraldus, palgade reguleerimine, olgugi, et see põllutöölise peale ei ulata, on igatahes juba nii mõnelgi maal teoks tehtud. Sellest põllutöölise seadusest meie, austatud härrad, ometi kaua mööda ei pääse. On ju wõimalik, et tänane enamus, nagu ta koosoleku algusest saadik on ennast ilmutanud, selle ettepaneku tagasi lükkab, aga ta tuleb jälle. Kui ma mitte ei eksi, siis on tulewa-aastase rahwuswahelise töökonwerentsi päewakorda wõetud ka põllutöölise küsimus ja nende tööaeg, ja siis muidugi jääb oodata, et seekord härra Tamm ettewõtjate esitajana sinna saadetakse. Aga ma loodan, et waatamata selle peale, et härra Tamm sinna läheb ja ettewõtjate wõitlust omaltpoolt toetada awitab, et ta siiski ühel wõi teisel kujul vastu wõetakse, ja siis tuleb Genfi kaudu see küsimus meilgi uuesti päewakorrale. Meie walitsus ei ole selle kohta senni seisukohta wõtnud. Tal oli ükskõik, kuidas selle seaduse käsi käib. Siis, ma loodan, ei saa ta ometi sellest mööda,

waid peab seisukoha wõtma. Kui seaduse täiendus-ettepanek täna tagasi lükatakse, siis on see igatahes jällegi kindel tunnistus, wõi üks uus tunnistus selleks, et meie parlament ja walitsus sotsiaalseaduste suunas tagasipoolle läheb, ja Eesti töölisklassile on see igatahes märguandmine, ja ma soowiks, et see märguandmine õige wali ja tugew oleks, et töölised endid asjalikult organiseeriks. Ka mina pean ütleva, et kui Eesti põllutöölised ja töölised sel ajal, kui meie segakommisjonid kokku tulid, mitte nõnda wäga kommunistide mõistmata mõjude all ei oleks olnud, siis, wõib olla, ei oleks see seadus mitte niisugusele surnud punktile jõudnud ja jõuda tarwitsenud. Meie walitsustel oleks aga küllalt aega ja wõimalust olnud seda seadust surnult punktilt nihutada, kuid meie walitsused ei teinud seda, ei teinud seda sellepärast, et nad, nii kui härra Tamm ja härra Tamm'e sõbrad, iga sotsiaalseaduse wastu olid. Kui meie nüüd ligemalt selle peale waatame, kas on põllutöölistel mingisugust seaduslikku kaitset tarwis, ja kui siin kinnitatakse, et põllutöölistel seda kaitset mitte tarwis ei ole, siis on see tõsiasi peapealepööramine. Waatame, missugustes korterioludes meie põllutöölised elawad, ja kuidas nende toitlusolud on, siia juurde wõttes weel, missugused nende töötegemise wõimalused on, — härra Tamm ja tema sõbrad kõnelewad põllutöölolistest, kui aastatöölolistest, kuna suurem osa meie põllutöölolistest ometi lühikeseaja töölised on, kuutöölised, nädala- ja päewatöölised. (M. Martinson, põl.: Mikspärast?) Mikspärast, sellepärast, et Teil ja Teie sõpradel aasta läbi tööd anda ei ole! Kui härra Tamm pühapäewadest ja puhkepäewadest räägib, siis on temal õigus, sest põllutöölisel, kes waewalt 6 kuud tööd teeb, jääb 6 kuud aega puhata, aga selle aja peab tema omal kulul puhkama, ja mitte härra Tamm'e ega tema sõprade kulul. Hiljuti tähendati ajalehes selle peale, et meil on olud teised pühapäewade suunas, et Eestis on rohkem pühapäewi, kui mujal. Mina arwan, et ka härra Tamm'e see kiri siin meeles oli, kui ta püha- ja puhkepäewi nimetas. Tema eelkäija „Päewalehes“ ei mõelnud sugugi selle peale, kui kaugele need sunduslikud puhkepäewad ulatawad, kus meie töönduste ukсед kinni pannakse ja töölistele öeldakse, et minge tagasi, wõi kui 1, 2,

3 päewa nädalas tööd tehakse. Põllutöös seda ei ole, põllutöös pannakse imeks, kui taluperemehel mitte kohe töölise wärawa taga ootamas ei ole, siis kaebatakse tööliste puuduse üle. Aga selle üle ei mõelda sugugi, et tööline nädalad ja kuud ootama peab, kunni teda kibedal heinaajal wõi lõikuseajal ja wähesel moodsul ka seemendamise ajal tarwitatakse. Kõike seda ei wõeta põllumeeste pool mitte arwesse, ja et härrad põllumehed, nagu härra Tamm, kes nende olude ligemal on, ja küllalt neid asju tunnewad, ütlevad tõsi asju salates, et Eesti põllutöölistel mingisugust seaduslikku kaitset waja ei ole. Iseenesest mõista, et pahemal pool niisuguste waadetega päri olla ei wõi. Aga õnnetuseks ei ulata meie häälte arw mitte niikaugele, et meie seda läbi wiia wõiksime, ja õnnetuseks ei ole ka meie käes seaduste läbiwiimise üle walwata. Niihästi üks kui teine on kodanlise enamuse käes. Ja kui wiimast meeles pidada, siis on ükskõik, kas seda seadust wastu wõetakse wõi mitte, sest kui selle täitmise järelwalwe ja selle rikkumise eest karistamine puudub, ja kõik see, mis siia kuulub, endiseks jääb, siis sellest ka suuremat kasu pole. Kui meie aga selle seaduse poolt oleme, siis igatahes eeldame selle läbiwiimise juures seda, et riigiwõim selle teostamise üle walwaks ja selle tõsiselt kätte wõtaks. Meie igatahes nõuame ka põllutöölilistele seaduslikku kaitset selle seaduse alusel, mis warju kujul praegu maksab ja mille muutmise üle meie praegu nõu peame.

Juhataja **K. Wirma**: Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 6.55 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.15 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Elu ise on... (**L. Johanson**, sd.: **Unenägu**)..... põllutööliliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadusest selle osa, mis puutub segakommisjoni õigustesse, möödunud aastal täielikult

tühistanud. Segakomisjonid ei suutnud mitte üheski maakonnas minewal aastal, ja aastal enne seda peaaegu kõigis maakondades, seda täita, mitte neid õigusi maksuma panna, mis seaduses ette on nähtud. Kuid põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus määrab ära mitte üksnes need ülesanded, mis segakomisjonidele lahendada on antud, waid tema seab üles ka algnõudmised, mis peawad makswusel olema ka siis, kui segakomisjonid mitte ei tegutse. Nendeks nõudmisteks on muuseas § 3, mis ütleb, et lapsi alla 12 aasta on keelatud põllutöölisteks tarwitada, alaealisi kunni 16 aastani võib tarwitada ainult abitööde juures, nagu karjahoidmine, peenardekitumine, loowõtmine ja teised kerged tööd. § 5 ütleb: põllupidajate ja tööliste wahel peab kirjalik leping kahes eksemplaaris tehtud olema, millest üks tööandjale ja teine tööliste kätte peab wälja antama. Töölisele peab wälja antama palgaraamat, kuhu üles märgitakse üle wõi alla normi tehtud töö ja wäljamakstud palgsummad natuuras wõi rahas. Edasi § 7: palka on tööandja kohustatud maksuma aastatöölisele vähemalt neli korda aastas, iga kolme kuu tagant; moonawili tuleb töölisele iga kuu eest ette maksta. Need on iseenesest wäga tähtsad küsimused, mis on seadusandja poolt kindlaks määratud, ilma et kellegil teisel wõimul õigust oleks nende paragrahwide suhtes mingisuguseid määrusi wõi täiendusi wälja anda ja maksuma panna. Kuid tegelikult ei ole ka need paragrahwid mitte täitmist leidnud, ja seda nimelt sel puhul, et seaduses puudub igasugune sanktsioon, mis järelwalwe organile wõimaluse annaks mitte ainult nõuda seaduse täitmist, waid ka seda saawutada, et seadust tööpoolest täidetaks. Wiga on nähtawasti sellest tulnud, et seaduse wastuwõtmisel ei ole küllalt tõsiselt tähele pandud seaduse mõistet ja määruste mõistet. Seaduse täitmise järelwalwest kõnelew paragrahw ütleb nõnda: selle seaduse põhjal antawate määruste korraliku täitmise järelwalwe ja tekkinud küsimuste lahendamine, samuti ka määruste rikkujate wastutusele wõtmine rahukohtu nuhtlusseaduse § 29 põhjal allub töö- ja hoolekandeministriumile temale alluwate organide ja ametnikkude kaudu ning maakonnawalitsuste hoolekande osakondadele. — Nagu näete, wõidakse wastutusele wõtta ainult määruste rikkujaid,

kuid seaduse enese rikkujaid ja nende paragrahwide rikkujaid, mis mina siin ette lugesin, ei saa wastutusele wõtta. See on ju täiesti wõimatu seisukord. Kuna segakomisjonid ei tegutse, ei saagi määrusi wälja anda ega ka kedagi wastutusele wõtta. Kui sotsiaaldemokraatide rühma poolt selle asjaolu peale tähelpanu juhitakse, siis peab tunnistama, et see tähelpanu juhtimine ja wastawa eelnõuga esinemine on täiesti arusaadaw. Kui seaduseandja tarwilikuks on pidanud kindlaks määrata teatud alused, siis peaks järelwalwe organil wõimalus olema ka neid teostada. Praegu aga puudub see wõimalus täielikult. Mina ei kõnele praegu mitte segakomisjonidest ja segakomisjonide ülesannetest, sest selles küsimuses on Wabariigi Walitsuse seisukoht Riigikogule vähemalt töökaitse komisjonis selgesti teatawaks saanud. Wabariigi Walitsus on arwamisel, et segakomisjonid oma ülesandeid täita ei saa, nad tulewad ära kaotada. Ja wälja minnes mitte üksnes sellest, waid wälja minnes üldse sellest seisukohalt, et ka põllutööliste suhtes peaksid korralikumad töökaitse-seadused maksuma, on töö- hoolekandeministrium uue wastawa nõuelli wäljatöötamisele asunud. Igatahes ei näe uus seaduseelnõu, mis tulemas on, mitte enam segakomisjonisid ette, waid waidluse all-olewaid küsimusi püütakse teisiti lahendada. (J. Piiskar, is.: Millal see eelnõu umbes jõuda wõiks. M. Martna, sd.: Ja kuidas mõeldakse lahendada? L. Johanson, sd.: Ta ei näe ka mitte palgaalammäärasid ette.) Ma ei saa praegu teile, härrad Johanson ja Martna, kindlat wastust anda. Kawa on wälja töötatud töö- hoolekandeministriumi poolt, walitsus ei ole aga selle kawa kohta senni weel seisukohta wõtnud, waid tema on kawa läbiwaatamiseks, muutmiseks ja parandamiseks erikomisjoni moodustanud. See erikomisjon, — muuseas wõin öelda, — pidas oma istungi ka täna, tähendab töö on käimas. Aga ma ei eita mitte seda nowelli, mis sotsiaaldemokraatide poolt ette on pandud, waid arwan, et kui Riigikogu tahab, et tema enese poolt antud seadus vähemalt selles osas, mis segakomisjonidesse ei puutu, maksew oleks, siis peaks see nowell wastu wõetama.

K. Tonkman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewa seaduse pu-

hul sõna wõttes ei taha seadust mitte siluliselt arutama hakata, waid tahaksin sõna wõtta üldistes joontes ära näidata tahtes, kuiwõrd ebamäärane see seadus iseenesest on ja seda ebamäärasem weel, et seda seadust tahetakse parandada ja nagu sawist jalgade peale uuesti üles ajada.

Lugupeetud rkl. härra Martna awaldas siin kahetsust ja ütles muuseas, et wäga kahju ja kurb lugu olla, et meie seadusandlus mitte niisugune ei olla, mis tööliste söögid ära määraks ja söögiolud korraldaks. See on wäga imelik ja arusamatu, et tahetakse ka seda seadusega ära määrata, mis perenaine peab keetma ja patta panema. Nii kaugele ikkagi minna ei wõiks. (M. Martna, sd.: Härra Tonkman, seda ma ei öelnud!) Ja et seda härra Martna, kes meie maa olusid ja põllumajandust tundma peaks, niisuguseid üksikasju seadusega nõudma hakkab, see on imestamise wäärt ja arusaamatu.

Hiljuti sõitsime härra Martnaga ühes ja nägime neid söödismaid ja korraldamatust, mis maal põllumajanduses walitsemas ja siis tõusis küsimus ja ühtlasi ka läbirääkimine, mis põhjustel on meil niisuguseid häid maid söödis. Sellele oli ainult üks wastus, millele ka härra Martna wastu ei waielnud, et meie põllumajandus ei ole küllalt kindlustatud ega küllalt niiwõrd arenenud, ja põllusaaduste produktid ei ole weel niiwõrd hinnas, et maa harimine enese ära tasuks. (J. Piiskar, is.: Palju Teie wõinaelast praegu saate? Mis rukkipuud maksab?) Sellest wast teine kord. Mina tahan praegu üldistes lausetes rääkida ja Teie küsimiste peale wastamine wiiks mind liig kaugele. (L. Johanson, sd.: Selle nädala jooksul on rukkipuuda hind tõusnud!) Üldiselt waadates selgub üks, et meie põllukultuur alles wäga madalal järgul on ja seda kõigiti tõstma peab. (J. Piiskar, is.: Härra Tonkman, need on krokodilli pisarad, mis Teie praegu walate!) Meie peame oma põllukultuuri tõstma loowa tööga ühisel nõul ning töölistega wabal kokkuleppel, aga mitte sunduslikkude määrustega, sest ükski ei saa sundida, et mina seda wõin teha, aga ettemääratud palga eest ära tegema wõin ära teha laskma.

Kui majanduslik kalkulatsioon näitab, et seda tööd mitte teha ei wõi, et kapi-

taal, mis tööpalkadeks maa sisse pandakse, ennast ära ei tasu, ei wõta keegi tööd ette. (J. Piiskar, is.: Kastulumaksu juures Teie ka ütlete, et peremehele ei oska kalkuleerida. L. Johanson, sd.: Ainult taewariigis ei ole sunduslikka määrusi tarwis!)

Härra Martna tähendas, et töölisel ootawad tööd, aga neile tööd ei anta. Kuidas arwate siis, et kui nüüd käesolewa seaduse järele palgad töölistele kindlaks määratakse, et siis töölisel selle seaduse järele rohkem tööd saawad. Wõib hoopis wastupidist oletada. Kui see seadus wälja antakse, millega palgad kindlaks määratakse, tööandja peab töölisel nii ja niipalju palka maksma, muutuwad maksjad kartlikuks ja tagajärg on see, et tööd weel nii paljugi ei ole, kui praegu. Selle tagajärjel tõuseb meil weel rohkem töötatöölise arw. Praegu kaewatakse linnades töötatöölise hulkade üle. On tööd, aga seda ei saa teha anda, sest ta ei tasu end ära. Kui maa tööolude kohta tahetakse määrusi maksma panna, tahetakse käesolewa seadusega palkasid kindlaks fikseerida, siis wõin üht öelda — meie põllutöölise arw wäheneb weel ja selle tagajärg on see, et meie maad jääwad weel rohkem sööti ja meie peame weel rohkem terawilja wäljamaalt sisse wedama, kui seda praegu sisse weetakse.

Härra Martna awaldas kahetsust, et Riigikogu pahem tiiw liig nõrk olla, ja neil mitte seda wõimu käes ei olla, et päewa pealt niisuguseid määrusi maksma panna wõiks, kus põllutöölisele nende palk ära määratakse seda arwesse wõtmata, missugused maapinna ja looduseolud wõiwad olla. Põllutööline peab oma palga saama ja niisuguse, mida põllumees wabal kokkuleppel maksta wõib. (J. Piiskar, is.: Maal peab tööline peremehele juurde maksma, siis tasub ära!) Loodus määrab peremehele ära, missugune tema sissetulek saab olema. Põllumehele ja põllutöölisel peawad selle juures wõimalused jääma eneste wahel wabalt kokku leppida. Igal ühel on selgesti meeles, et iga põllumees minewal aastal suurt kahju sai. (J. Piiskar, is.: Kas nad tänawu ka suurt kahju saawad?) Ikka ka, härra Piiskar. Seda wõin Teile selgeks teha. (J. Piiskar, is.: Andke talu ära!)

Annaks ka, aga Teie ei wõta wastu. Praegu wõin teatada järgmist tõsiasja. Minul oli rahaasjanduse komisjonis härra Martna'ga jutuaamine, kus mina härra Martna'le oma käe andsin ja ütlesin, et olge head, härra Martna, wõtke aga minu talu wastu! sest talu ei anna mitte niisugust tulu kui Teie seda arwate. Nüüd hiljuti „Lawassaare“ sõites, küsisin härra Martna'lt muuseas: „Kas Teie, härra Martna, tulete talu wastu wõtma?“ „Jah“, ütles härra Martna, „aga meie ei ole tingimiste üle rääkinud, sest Teie ütlesite tol korral rahaasjanduse komisjonis, et Teil iseäralikud tingimised olla.“ „Jah, minul on tingimised,“ ütlesin wastuseks, „ja üheks esimeseks tingimiseks on see, et härra Martna, Teie ise peate talu pidama.“ Sellepeale ütles härra Martna kategooriliselt, et tema siis talu wastu ei wõta, kui ta teda edasi anda ei saa. Ka Teie, härra Piiskar, tahate talu wastu wõtta, et sellega äri teha, aga mitte ise pidada. (J. Piiskar, is.: Härra Tonkman, mina olen nõust talu isepidamiseks wastu wõtma!) Mina ei hakka Teiega enam uut kaupa tegema... Üldistes joontes wõin ma ühte öelda, et põllutöölise tööolude ja palgaolude korraldamise küsimus on mind ikka huwitanud ja 10 aasta jooksul olen selle küsimusega tegemist teinud ja teda tegelikult uurinud. 1910 a. saadik on minu talus tunnitöö sisse seatud ja seda järgmiselt: üldine tööpäewade arw on 280 — seda peab iga tööline tegema — 6 kuud, see tähendab 140 tööpäewa teewad töölised tööd 11 tundi päewas ja 6 kuud 140 tööpäewa teewad 7 tundi päewas tööd, nii teewad töölised suwel 6 kunni 11 töötunniga päewas 1540 tundi ja talwe kuudel 7 tunniga, tähendab 6 kuu wiisi, 980 tundi. Kokku 2520 tundi aastas. Keskmiselt tuleb aastas 9 tundi iga tööpäewa kohta. (L. Johanson, sd.: Aasta läbi? K. Kornel, rhw.: Nüüd wõetakse Teid wastutusele selle eest.) Suwel tegid tööd 11 tundi päewas, see on 6 kuud: 1. aprillist kunni 1. oktoobrini, ja 1. oktoobrist — 1. aprillini tegid läbistikku 7 tundi päewas, muidugi kewade poole kui päewad pikemad, teewad rohkem ja sügise, kui päewad lühemad, vähem tunde, et kokku tuleb aasta jooksul 2520 tundi. (L. Johanson, sd.: Heinajaal ei tuldaagi koju, ollakse öösel ja päewal heinamaal.)

Härra Johanson, Teie seda tööd ei tunne ja heinamaal keegi cõd-päewad ei ole. Kus tööline peale 11 töötunni on, kas tema peale selle metsas wõi jõe ääres, see pole minu asi. (L. Johanson, sd.: Aga kui heinamaa kaugel on?) Kus ta siis kaugel on, mul heinamaad kiwiga wisata. (L. Johanson, sd.: Aga harilikult ei ole.) Mina ei räägi harilikust asjast, waid räägin, kuidas olud minu talus on. Kui 1910 aastal selle töökorralduse sisse seadsin, siis lootusega, et sellel oma tähtsad tagajärjed olema saaks. Wõin ütelda, et kui majapidamine intensiivne on, tähendab kui maad haritud, põllutööriistad korras, siis selle töökorraldusega waewalt läbi wõib saada, kuid esimesel paaril aastal ei teinud talu selle töökorralduse juures seda sisse, mis ma töölisele palkadena maksin. Järgmistel aastatel oli tasuwus suurem ja wõis tagajärgedega rahul olla. Olen selle kohta raamatuid pidanud ja wõin, keda see küsimus huwitab, täitsa dokumentaalselt tõendada. 1912 aastal, kui maad juba paremini haritud ja masinatega rohkem tööd teha sai, oli tasuwus palju suurem. Sellejuures peab weel ühte tähendama, et töölised tunnitöö juures palju wirgemini ja hoolsamini tööd tegid, kui sel korral, kus päewa tõusust loojaminekuni tööd tehti. (O. Gustawson, is.: Jäme ots tuleb alles! Ühes korteriolude korraldamisega läks kõik hästi korda, kui see sündis wabal kokkuleppel. Kui anti sunduslikud määrused, tööpäewa pikkuse ja palgaalamäära kohta, see oli wist 1920 aastal, langes kohe töowiljakus — ma wõin seda teile dokumentaalselt tõendada — nendelsamadel töölistel oli nagu kriips peale tõmmatud, nad ei olnud enam mitte nii hoolsad tööle ja töö läks jällegi kallimaks, kui eelmistel aastatel. Ennemalt, kui waba kokkulepe töölisega oli, wõisin öelda, et kui teie hoolsasti tööd teete, jääb tööpäew lühem, kui teie seda mitte ei tee, siis jääb minule tegewuswabadus tööpäewa pikendada. Kui sundmäärused maksuma pandi, pidi tööandja ennast nende alla painutama. (M. Juhkam, tõe.: Nii et sotsialistid segasid teid?) Wabal kokkuleppel, kui tööandja ja töölise wahel palk sunduslikult ette määratud ei ole, on töö palju produktiivsem, kui aga antakse sundmäärus wälja ja määratakse kindlaks tööpalk ja tundide arw, mis töölised peawad tegema, ei ole töö

produktiivsus nii suur ja töövõljalikus lan-
geb otsekohe. Käesolew seadus puudutab riigi ja riigi kodanikkude huwisid selles mõttes, et see on puhtmajanduslik küsimus ning puudutab meie põllutöö olusid. Kui tahetakse seadusega ära määrata, kuipalju põllutöölisele palka peab maksma ning mitu tundi ta tööd peab tegema, siis peab ka ära määrama, kuipalju põllumees oma produktidest saab. (J. Piiskar, is.: Meie oleme ikka olnud normeerimise poolt.) Aga peab normeerima nende kalkulasioonide järele, mis produkt põllumehele maksma läheb, aga mitte selle järele, mis teie heaks arwate maksta ja ühe käelligutusega otsustate — „meie anname põllumehele wiljapuudast niipalju ja mitte enam“ — see ei ole mitte õige. Wiljahinna normeerimine peab sündima puhtmajanduslikkude kalkulasioonide põhjal, kusjuures arwesse wõetakse kõik kulud, mis wiljapuuda kaswatamiseks tarwis ja peale selle meie wilts põllumajanduslik seisukord, siis alles selgub, kuiwõrd kulutaw meie põllutöö on, ja kuiwõrd ta enese ära tasub.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **L. Raudkepp**).

Praegusel korral on maad väga palju söödis, ning maad antakse wabalt iga ühele, kes maad harida soowib, ja kui see maa nii palju sissetulekut annab, siis olge head tehke kord katset, kaswatage wilja ja andke õige odawalt tarwitajale ja õige odawalt wõid ka juurde, näidake eeskujuga, et meie wõime nii odawalt anda. Kuid on wastupidine nähtus. Teie ridadest ja poolehoidjatest on väga palju neid, kes asunikud on, ja kes räägiwad just sedasama, mida mina, et põllutöö ennast ära ei tasu. Nõutakse ühelt poolt odawaid toiduained ja selleks on esinevad isegi arupärimistega, et toiduainete wäljawedu ära keelata tuleks, et produktid weel odawamaks läheks, teiselt poolt soowite jälle, et põllutöölised kõrget palka peaksid saama. (L. Johanson, sd.: Ega palga suurusest pole juttu olnud, on alammäär.) Kui meie neid alammäärasid hakkame waatama, mis segakommisjonis on esitatud, siis ei suuda meie põllumehed ka seda alammäära maksta. Muuseas on Pärnumaal huwitawad andmed, kus niwõrd suured nõudmised alammäärade kohta, et neid tegelikult wõimatu wälja

maksta on. (J. Woiman, sd.: Seaduseelnõus ei räägita sellest.) Seaduseelnõus küll mitte. (J. Woiman, sd.: Aga siin ei ole.) See on sellega kõik ühenduses.

Kui meie olusid waatame ja tähele paneme, siis selgub, et meie põllumajandus on niwõrd wäljamaa mõju all, et wälisuru meie terawilja hinna kindlaks määrab. Meie põllumees ei saa hindasid kindlaks määrata, wälisurult tuuakse wili sisse ja see määrab meie wiljahinna kindlaks. Põllumees ei saa kunagi niiviisi toimetada, nagu seda ärimees teha saab, kes määrab omale protsendid ise ära, et siis teatud kasu saada, põllumees seda ei saa.

Meil seisawad praegu suured harimata maatükid, mis harimist nõuawad, ja kui ükskord need maatükid üles haritakse, siis wõib alles meie põllumajanduse seisukord paraneda. Meil kujutatakse alati wäljamaa olusid ette ja tuuakse näiteid ette ühe wõi teise asja kohta, kuid unustatakse, et meie wäljamaal ei ela, waid Eestis, kus suurem osa maad leparägistikku kaswatab.

Härra Tamm'e poolt toodi väga tabawalt ette ja näidati üksikasjaliselt, kui ebaõige see seadus on. Selles seaduses, mis praegu maksew, ja mida täiendada tahetakse, on nii mõndagi, mis täiesti meie üldisi põllumajanduslikka huwisid eitab. Seda seadust ei saa sugugi õnnestatuks lugeda ja teda ei saa mitte pooldada. Kui tahetakse tööolude korraldamise seadust wälja anda, siis peaks seda küsimust täiesti tõsiselt wõtma ja tõsiselt waatama ja kalkuleerima, kas meie põllumajandus seda suudab kanda. Seda aga senni tehtud pole, waid wõetakse huupi kätte ja arwatakse, et see on kõik väga hea, ja pööraselt kasutoow, mis teise käes on. Nii huupi minna ei tohi. Kui sisuliselt seda seadust waadata, siis selgub, et tema on täiesti elujõuetu, teda tegelikult ei tarwitagi, ei taheta tarwitagi. Läänud aastal ei tulnud üldse segakommisjonide walimistele kokku. Minu teadmise järele ei ole ühtegi kaebtust olemas, mis selle seaduse wadjadust wälja kutsuks.

Praegu on wabalt tööandjad ja töölised kokku leppinud ja ei ole midagi lõhki kärisenud. Nagu mina waremalt tähendasin, et seda seadust uuesti, nagu sawijalgele ehitama hakatakse, seda

parandada tahtes, sellel ei ole mingisugust tegelikku tähtsust, ega tarwidust, waid see seadus tuleb täiesti ära kaotada. Selle seaduse ära kaotamise poolt räägib väga selget keelt see, et teda keegi tegelikult ei tarwita. Igal seadusel, mis wälja antakse, peab oma teatud otstarbe ja eesmärk olema ja seadus antakse selleks wälja, et seaduse järele tarwidust tuntakse. Praegu seda aga ei ole, sest seda tarwidust ei tunta ja ilma temata saadakse väga hästi läbi. Kui see seadus ära kaotatakse ja waba kokkulepe jäetakse, kus igaüks wõib wabalt oma palgatingimistega, kui ka palga maksimisega kokku leppida, on meie oludes kõige kohasem. Meil on hulk töötatöölisi, ja kui nüüd tahetakse töötatöölise küsimust ainult sellega lahendada, et nendele tööta oleku korral iga aasta töö-hoolekandeministriumi läbi kümned miljonid abi antakse, — siis ei tohi olla niisugust seadust, mis keelab wabalt tööle kauplemist, see kaswatab ainult töötatöölise hulka. Kui antakse seadus, siis peab teda ka täidetama, aga kui keegi juba ette ära tunneb, et tema seda seadust täita ei suuda, jätab tema töölise kauplemata ja selle tagajärg oleks, et meie töötatöölise hulk kaswab, kuna teiselt poolt maad harimata jääwad ja meie põllukultuur langeb.

Juhataja **L. Raudkepp**: Wäljastpool järjekorda on sõna töö-hoolekandeministril.

Töö - hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Austatud Riigikogu liikmed! Mina kuulasin tähepanelikult rkl. härra Tonkman'i seletust, ja wõisin ainult ühte järeldada, nimelt seda, et härra Tonkman puudutas ja käsitas siit kõnetoolilt ainult neid küsimusi, mida segakomisjonid pidid lahendama. Kuna aga segakomisjonid, nagu Teie, härra Tonkman, väga hästi teate, seda, mis seadus neilt tahab, aastate jooksul mitte teha pole suutnud, siis ei maksaks ka praegusel juhtumisel sellest küsimusest, mida tegelikult olemas pole, mitte kõneleda. Ettepanijad käsitawad selle seaduse üldosa, nimelt seda, kas on üldse soowitaw, et töölisel oleks palgaraamat, kas on soowitaw, et töölisel palgaleping oleks, kas on soowitaw, et töölistele iga kolme kuu järele palka maksetaks, ja kui Riigikogu seda soowitawaks peab, kas tema tahab selleks sanktsiooni anda, see tähendab,

nende nõudmiste teostamist wõimaldada. Minu arusaamise järele seisab küsimus ainult selles: Missuguseks kujuneb asi tulewal aastal ja millal wõetakse teistsugune seadus wastu, seda praegu öelda ei saa. Nüüd aga, õiguste adlaste seisukohalt vähemalt — härra Tamm, jurist, wõttis siin esimesena sõna — peaks küll arusaadaw olema, et kui Riigikogu seaduse on wastu wõtnud ja leiab nüüd, et seda ei täideta, sest et wastaw sanktsioon puudub, siis peaks küll wõimalused loodama, et seadust austatakse ja täidetakse. Aga kõigest muust rääkida, eriti sellest, mida olemas ei ole olnud ja mida arwatawasti ka tulewal aastal ei tule, — see on täiesti üleliigne.

K. Saawo (is.): Austatud Riigikogu liikmed! Põllutöölised on Eesti wabariigis küll need ainukesed waesedlapsed, kelle kohta mingit kaitset ei ole ja kelle kohta ka kogupõllumehed praegu toonitawad, et neil seda kaitset tarwis ei olegi, waid nad jäägu ka edaspidi nende wõimu ja meelega alla. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas Teie ka põllutööline olete?) Jah olen, kuid minu koht wõeti käest ära selleks, et seda sõduritele anda, kuid mitte üksipäinis minu oma, waid seal oli weel 43 talupidajat, kelle maad ära wõeti ja sõduritele, teie onupoegadele, anti. (M. Martna, sd.: Kas lihastele onupoegadele? A. Jürman, põl.: Räägitakse, et Teie ei ole rukkid õigel ajal maha teinud.) Minul oli 2½ wakamaad maad, teisel 5 wakamaad, ja mina sain 2½ wakamaa pealt rohkem rukkid, kui teine 5 wakamaa pealt. See on tõsi ja mina wõin seda tõestada, ärge tulge siin kahtlustustega wälja. Teie tahate, et töölisel edaspidigi teie wõimkonna alla jääks ja teie neid niipalju wälja kurnata wõiks, kui aga ise soowite. Wõtame näiteks tööpäewa pikkuse. Teie räägite küll, et tööpäewa pikkus läbisegi 9 tundi, aga mina ütlen, et teile ei jätku ka kümnest tunnist kaugeltki. teie arwates peaks tööpäew olema 16—18 tundi ja seda on tihti tõepoolest ette tulnud. (Paremalt poolt: Kunas tegid niipalju tööd? Kust talus oli see?) Luunjas ja igalpool on see nii. Ma wõin selle kohta andmed ette tuua, kus nais-töölised laupäewiti kunni 20 tundi tööd

teewad. (A. Jürman, põl.: Seda teewad perenaised.) Ei, perenaised magawad. (A. Tupits, põl.: Siis ei ole Teie küll talu näinud... Härrad Piiskar ja Gustawson, kas teie palju weelniisuguseid mehi tagawaraks on? Laske tulla!) Siin räägitakse, et segakommisjon ei ole suutnud midagi ära teha. Täna lugesin „Kajast“, et segakomisjonid just sellepärast senni midagi teha pole wõinud, et töölisteesitajad on tulnud liig suurte nõudmistega, ja kui tööandjate esitajad esinesid tööwiljakuse normidega, siis ei olla töölisteesitajad neid kõne alla wõtnud. Kuid kas on need tööwiljakuse normid töölistele wastuwõetawad? Teie tööwiljakuse norm ütleb, et üks tööline päewa jooksul kahe hobusega 2—3 wakamaad üles peab kündma. (O. Pärilin, põl.: See on Tallinna wakamaad.) See oli Tartumaal 1920 aastal, kas Teie siis seal Tallinna wakamaadega esinesite. Teie, härra, olite ka seal ja wõite seda seletada. Minul oli 2 wakamaad põldu nimetatud, kolmest wakamaast ei rääkinud siin keegi. Peale selle ei ole maa igalpool looduse poolest ühesugune, ta wõib olla kiwine, kraawide läbi mitmesuguseks, nurgeliseks tehtud. (Segased wahelhüüded.) Palun mind vähemalt mitte segada. Kõige parema tahtmise juures ja kõige paremate hobustega ei saaks sarnast maad ühe päewaga ära künda, waid selleks kulub kõige vähemalt kaks päewa. Wõtame aga teise näite. Maa on ilus aga peremehe poolt on töötamiseks töölistele antud sarnased hobused, kellel waresekari taga, kes ootawad, et hobune maha langeks. Paljudes taludes olen näinud küll toredaid hobuseid, sarnaseid, misuguseid kinni hoida ei saa, nendega sõidetakse ringi, töölistele aga antakse hobused, kellel rinnad katki ja kes jalgade peal nõrkewad. Tööwiljakuse normides ei ole sugugi seda arwesse wõetud, waid tööline peab oma tööd ikkagi teatud aja jooksul ära tegema.

Wõtame aga nüüd mõnda teist tööwiljakuse normi, ütleme heinaniitmise. On öeldud, tööline peab päewa kohta kaks wakamaad heina ära niitma — selle kawatsusega esineti 1920 aastal Tartu segakommisjonis. Kuidas on aga see tööwiljakuse norm wastuwõetaw? Ütleme, tööandja wiib tööliste künkalisele maakohale, kus ränk niita. Küsime, kas

ühel töölisel on wõimalik ühe päewa jooksul mätlikku heinamaad ära niita kaks wakamaad? Wõtame kolmanda näite, nagu linakraapimise ja seemne sardapanemise. Kas on siis wõimalik ühel inimesel 1500 pihu linu päewas ära kraapida ja seemneid sarda panna, sest tööandja laseb linakiskujal 3 kuni 5 korda suuremad pihud teha, kui harilikult, sest tööwiljakuse normides ei ole pihude suuruse arwesse wõetud. (A. Tupits, põl.: See on üks wastik töö, see on üks hull töö. O. Pärilin, põl.: Kas see palju on?) Kas see palju on! Palju Teie walmis teeks? Teie teeksite 1500 pihu, kraabikssite linu ja paneksite seemned sarda wist terve nädal otsa. Tööline, kui temal Koljati jõud oleks, kas suudaks tema, kui ta ööd ja päewad tööd teeks, — see töö peab puhas olema, ühe päewaga 1500 pihu ära kraapida.

Öelge nüüd, on siis sarnased tööwiljakuse normid wastuwõetawad? Kuulge. teie olete need tööwiljakuse normid wälja töötanud, need tööwiljakuse normid on teie poolt wälja mõeldud, nemad on selleks üles seatud, et tööliste wiimast werd ja jõudu peab wälja pigistama ja et lõpuks töölisel aasta lõpul weel jurde maksta tuleks, sest tööline ei ole tööwiljakuse norme suutnud täita. Neist tööwiljakuse normidest peegeldub teie tõsine tahtmine töölisi niipalju kurnata, kui wähegi wõimalik. (A. Jürman, põl.: Et tööline weel juurde maksaks.) Jah, ega seal palju puudu. Kuulge, mu härrad, mäletate teie, kui palju sai Saksa okkupatsiooni ajal tööline palka. Sel korral tuli see palgamaksmine nii wälja, et tööline sai selle eest, kui ta üks päew tööd tegi, ühe leiwanaela raha. Ma wõin seda kindlasti öelda, ma kuulsin, kuidas Tartus turu peal tööandja ja tööliste wahel Saksa okkupatsiooni ajal sarnane kaup tehti. Wõtame kuutöölisi. Tööline sai kuus 60 Ober-Ost rubla ja rukkipuud maksis sel ajal 80 Ober-Ost rubla, nõnda tuli wälja, et tööline ei teeninud enesele päewas ühte naela leibagi. Teie armastate nüüd weel öelda, et waadake, meie oleme Eesti üles ehitanud, et kõik rekwiisitsioonid, kõik kulud on meie poolt kantud. Mina aga ütlen, sõjaajal olite teie need, kes taskud raha täis toppisite, okkupatsioon ja selle kahjud tulewad kõik tööliste arwele kirjutada. Öelge, kui palju sai tööline palka Saksa okkupatsiooni walitsuse

ajal? Teie kuulsite, ei peaaegu midagi, õige peremees oleks selle palga oma sulasele kingituseks andnud, mida tööline sel ajal sai. Hea küll, wõib olla, 1919 a. said töölised paremat palka. Ei, ka see ei ole tõsi. Kui mina 1919 a. Luunja wallast andmeid wõtsin selle kohta, kui palju seal rekwisitsioone maksetakse, nagu teada, oli Luunja wallas esimese järgu rekwisitsioon, siis wõrdlesin mina tööliste palkasid turuhindadega ja wälja tuli, et kõik see rekwisitsioon oli tulnud tööliste werest ja waewast. Seda wäidet ei lükatud segakommisjonis töölisesitajate poolt ümber — Teid, härra Pärilin, seal ei olnud, härra Luiga oli aga seal — ainult sellele waieldi wastu, et neli inimest ei suutwat 100 Liiwi wakamaa põllutööd ära teha. Mina nimelt seekord ei wõtnud päewatöölisi arwesse, kartsin, et töolistearw saab wäga suur, siis jällegi öeldakse, et niipalju ei ole töölisi sugugi tarwis.

Waadake, sarnane oli siis Eesti üleschitamine. (K. Einbund, põl.: Teil oli ju ka wist maad!) Jah oli, aga Teie onupojad wõtsid ära. (K. Einbund, põl.: Aga miks?) Ma rääkisin juba, wõeti sellepärast ära, et maa anti sõdurite kätte. Mina näen, Teie ei tunne sugugi Luunja olusid, sellepärast ärge rääkige. (Segased wahelhüüded.) Teie tulete ainult segamisega wälja, Teie liialdate. (Paremalt poolt: Aga Teie?) Ei mina ei liialda kõige vähemat midagi.

Kui meie nüüd tööliste palkasid enesõjaaegsetega wõrdleme, teie ütlete, — et tööliste palgad sel ajal kaunis hiilgawad olid, siis ütlen mina, teie mäletate wäga hästi, et sel ajal isegi kodanlised ajalehed kirjutasid tihti mõisatöölise palgaoludest, ja isegi „Postimees“, keda Teie liiderid, härrad Päts ja Temant tagurliseks nimetasid, kirjutas sellest kehwasst palgast, pikast tööpäewast ja wiletsast korterist. Kas Teie arwate, et töölistel wist oli hõlbus? Ei! Mina kuulsin tihti, kui mõisatöölistel küsisin, kuidas mõisas läheb, ütles: Noh talupoega meie enam teenima ei lähe. Mõis wõtab mul küll naha maha, aga omasugune talumats wõtab naha, liha ja imeb ka were wälja. See on tõsi.

Enne sõda ei olnud palgad kõige kiiduwäärilised, kuid nüüd on nad seda wiletsamad, ehk nad küll 200 korda tõusnud on. Toiduained, nagu rukis, liha jne.

on 400 korda tõusnud. Teatawasti makseti enne sõda rukkipuudast 1 rubla, nüüd aga 400 marka ja weel rohkemgi. Aga kas maksetakse ka töölitele wõrreldes rukkihinnaga 400 korda kõrgemat palka? Seda ei ole. Kõige kõrgem palk on kahesajakordne ja sellest läheb jälle pool Teie tasku. Praegu wõib öelda, et tööline saab 75—80 puuda rukkid, pidage meeles — see on I kategooria, enne sõda sai 150—160 puuda. (Wahelhüüeparemalt poolt: Kus see nii on?) Talud Luunjas ja Raadis, kust poolt mina olen, maksawad seda, enne sõda maksid 150—160 puuda, praegu ainult 28—33 tuhat marka aastas, see on 75—80 puuda rukkid. See on tõsi, mina ei too mitte liialdusi ette. Teie liialdate ja nüüd tulete wälja ja ütlete, et põllutöölise seisukord olewat hiilgaw, et neil pole mingisugust kaitset tarwis. Mis selle seisukorra siis nii hiilgawaks teeb, kas see pikk tööpäew? Öelge, kas on ühelgi maal, riigis, terwes maailmas nii pikk tööpäew olemas, wõi on Eesti tööline niiwõrd laisk wõi pole tal tööoskust, et vähema ajaga toime saaks. Kuulame, mis muulased eestlaste kohta ütlevad: Enne sõda kirjutas keegi sakslane, et Eesti põllutööline on terwes ilmas kõige parem põllutööline. Ometi sakslased palju kiiduwäärt eestlaste juurest ei leidnud peale põllutöö. Ja nüüd seda kõige paremat põllutöölise waewatakse ja kurnatakse rohkem, kui kedagi muud terwes maailmas. (A. Tupits, põl.: Hirmus, hirmus!) Teie wõite ju naerda, aga tõtt Teie ümber lükata ei jõua.

Mina arwaksin, et kõige vähemalt kristlik rahwaerakond, kes end kuulsa Galilea mehe järeלקäijaks peab, peaks esimeses järjekorras aitama seda waestelaste seisukorda parandada. (Naer. A. Tupits, põl.: Öelge sõnad, teeme üks salm ära. H. Anniko, krst.: Pidage kristlastele üks lugemisetund.) No jah, nemad kuulutawad alati ligemise armastusest, et tuleb ligemist samuti armastada kui ennast. Nüüd selle seaduse juures saab näha, palju nad ligemist armastawad wõi on nad ainult silmakirjateendrid.

(Põllumeeste kogude poole.) Ma mäletan wäga hästi, missugused otsused Teie pealiidrid härrad Temant ja Päts tegid 1905 a. kui ülemaaline kongress oli. Siis oli praegune Riigikogu juhataja ja esimees härra Tõnisson nende sil-

mis tagurlane. Hea küll, ütleme, et tema praegu sugugi edumeelsem ei ole, ta on oma seisukohale püsima jäänud, kuid Teie olete siis puhttagurlased ja arusaadaw, et Teie käest ei ole põllutöölistel midagi head loota peale kurnamise.

L. Johanson (sd.): Põllumeeste rühma seisukoht on, et põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus tuleks ära kaotada. See on selge seisukoht, kuid need põhjendused, mida selle seisukoha kaitseks ette tuakse, ei ole sugugi nii selged. Kõige suurem põhjendus ja kaaluwam on see, nende arwates, et meil wahekorrad maal tööandjate ja tööliste wahel küllalt head olewat, nii et sarnane põllutöölise seadus seda wahekorda ainult halwendawat. Kuid sellest heast wahekorrast ei anna see tunnistust, mis härra Tonkman ette kandis. Sellest seletusest wõis ainult ühte järeldada: Härra Tonkman peab aastasulaseid, aastateenijaid, kuid palga tasub töötundide järele. Kujutage ette, missugusesse seisukorda sulane selle läbi satub. Tema töö ripub muidugi sellest ära, kuidas töö kätte näidatakse. Tema on aasta peale kaubeldud, kuid tema palgast arwatakse maha mitte ainult wihmased ilmad, waid kõik see aeg, kui peremees ei saa temale wastawalt tööd kätte näidata. (K. Tonkman, põl.: See on Teie oletus. Mina ei ole seda öelnud, ärge pange minule sõnu suhu, mida mina pole rääkinud.) Härra Tonkman'i ütelustest järeldan, et tema juures tehakse tunniwiisi tööd ja tunniwiisi ka maksetakse. Nii on isegi tunnitöö wiidud maale. (K. Tonkman, põl.: See on ainult Teie oletus, ma ei ole seda öelnud. Ärge pange mulle sõnu suhu.) Kui tunnitöö on isegi meie paremate põllumeeste taludes sisse seatud, siis peab ütlema, et see heast wahekorrast tunnistust ei anna. Heast wahekorrast ei tunnista ka need nõudmised, millega põllutöölised iga aasta enam ja enam suuremal arwul pööravad töökaitse-kommissaride poole, et palka kommissari abil kätte saada peremehelt. Tõsi küll, meie põllutöölisele on tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse paragrahwid, et tulewad kirjalikud lepingud sõlmida kahes eksemplaaris, tulewad palgaraamatud pidada, kuid selle kohta tähendas juba üks põllumees omal ajal, et neid määrusi ei peeta mitte kus-

kil. Tõepoolest on ka lugu sarnane, et nendest määrustest ei peeta kinni. (K. Tamm, põl.: Lepingud tehakse suusõnaliselt.) Härra Tamm, suusõnalised lepingud on seadusewastased, suusõnalisi lepinguid ei peeta aga ammugi juba, kui isegi kirjalikka lepinguid ei täideta. Kui meie vaatame neid kaebtusi, mis põllutöölised awaldawad, ja üldse wahekorda maal tähele paneme, siis peame ütlema, et see ei ole mitte hea wahekord, kuid seda wahekorda wõiks parandada, kui põllutöölisel wastawad õigused on. Kui on wahekord juba seadusandlikul teel kindlaks määratud, siis kaowad ka wastolud ja hõõrumised ära, sest kumbki pool teab, mis tema õigused ja kohustused on. Ja waadake, just meie põllutöölise ja tööandjate wahekorra parandamise ülesanne on sellel seadusel. Härra töö-hoolekandeminister juba tähendas, et see seadus ripub praegu õhus, sedasama ütles ka aruandja. Wäga õige on, et see meil wäga halwa mulje annab, kui wõetakse mingisugune seadus wastu, mille järele laiadel hulkadel tungiw tarwidus, kuid tegelikult ei maksa sellest seadusest meil mitte ükski paragrahw sellepärast, et ei wõeta seaduse rikku-mise eest wastutusele. Ei ole ette nähtud, mis sarnasel korral inimest ootab, kui ta seadust ei täida. Selle tagajärjel on, näiteks, tööpäew ära määramata. Kuigi juba seaduse järele tööpäewa wõiks määrata nii ja teisiti, kui aga ööpuhke-aeg on 9 tundi, siiski ka sedagi paragrahwi ei peeta, teistest täiesti kõnelemata.

Kõige tumedam ja kõige raskem on meie põllutöölise lepingute sõlmimine tööandjatega. Lepingud, nagu härra Tamm ütleb, sõlmitakse suusõnaliselt, ka kirjalikult on neid, mida aga wäga raske töölistel täita. Isegi meie riigimõisades on lood selles asjas wäga iseäralikud. Ma wõiksin ühe näite tuua Alatskiwi mõisast, kus on mõisawalitseja ja kellegi töölise wahel sõlmitud leping 1. maist 1924 a. kuni 1. maiani 1925 a. Tähendatud lepingu § 16 ütleb, et see leping on maksew ülemaltähendatud ajal, mis-suguse lõppemisel on tööline sunnitud korterit wabastama, kui temaga edaspidist lepingut ei ole tehtud. „See“ lepingu tegemise kulud on töölise kanda. See on kange keel, aga weel kangem sisu. Sarnase lepingu juures peab tööline niikaua tööd tegema, kuni leping lõpeb, peremees ei ole kohustatud temale wa-

rem üles ütleva. Kas saab põllutööline veel tööd, kui on põllutöö hooaeg peale hakanud? Kuna lepingud sõlmitakse põllutöölisega ikka warem, siis on ülesütle-mise aeg siin tarwilik. Niisugused küsi-mused korraldatakse sunduslikkude mää-rustega, aga neid määrusi meil ei ole, ja tagajärg on see, et meie põllutööline on ühe koha peal ja tema ei tea, kas tema jäetakse teiseks põllutööaastaks või mitte, ja uut kohta otsida tema ka ei saa. Mistarwis inimesi siis niiwiisi waewata, kes selle läbi õieti wõidab? Härra Tonk-man tõi ette veel seda, et see seadus töö-tatööliste arwu suurendab, näidates, et kui lepingu tegemise tingimised wabaks jäetakse, siis see vähendawat töötatöö-liste arwu. Töökaitse-seaduste ajalugu aga näitab, et just ka töökaitse-seadus on üks abinõu tööpuuduse vastu wõitlemi-seks. Peaülesanne on temal muidugi see, et rahwa tööjõudu alles hoida.

Meie põllumehed on raskes seisukor-ras, öeldakse: Ma arwan, et ka meie suu-red ärimehed ja isegi pangapidajad seda kaebawad. Noh, kes inimestest ükspuhas missugusest kihist ütleks, et tema praegu raskes seisukorras ei ole? Aeg on niisugune, et kaebatakse, ja kui nüüd tõesti meie põllumajandus raskes seisukorras on, kes nüüd selle juures kahtleb, siis wõiwad siin teised põhjused olla. Kui nüüd seda rasket seisukorda tahetakse parandada tööliste kasutamise läbi, ilma et tööaega ja töölist kuidagi kaitstaks, siis ei usu ma, et see meie põllumajandust tõstaks — ma usun, et isegi härra Tonk-man kahtleb selle juures. Põllupidajate raske seisukorra põhjustena iseloomu-likum on see, mida üks tegelik põllumees ütles ühe sinna kaebajate hulka kuuluwa põllumehe kohta, kellel suur majapida-mine: „Tema põllupidamine paistis nii-sama läbi, kui tema kirjutused ja Riigi-kogu muljed ajalehes“. Umbes niisugused olid tema arwamised ühe teise tegeliku põllumehe töö kohta sealst killast, kust-poolt need kaebtused tulewad. Tähen-dab, isegi sealpool ollakse arwamisel, et siis ka energia ja arusaamise puudusega tegemist wõib olla, kui meie põllumajan-dus mitte küllalt tarwilikult ei edene. Nii wõiwad oma raske seisukorra juures ka meie põllupidajad ise süüdi olla. Seal on, wõib olla, tegemist oskuse, wõib olla energia, wõib olla ka arusaamise puudu-sega, wõib olla, et ei ole inimesed teatud arenemisejärgule jõudnud. On terwe rida

põhjusi. Aga et neid kõiki saaks paran-dada sellega, et meie põllutöölised pa-neme täiesti orja seisukorda, noh selle juures lubage mul kahelda. Riigiwõim ei tohi ometi sarnast seisukohta pooldada, sest riik peab terwet rahwast kaitsma ja mitte teatud kihti. Suur osa meie rah-wast on praegu õieti need, kes palgatöö-listena töötawad.

Mis puutub sellesse seadusesse, mida töökaitse komisjon on esitanud, siis on töökaitse komisjon olulise osa temast maha kustutanud, selle osa, et töö-hoole-kandeministeeriumil oleks õigus sel pu-hul, kui segakomisjonides kokku ei le-pita, wälja anda palga, tööaja jaotuse ja teisi määrusi. Öeldakse, et meie töö-hoolekandeministeeriumile ei wõi neid suuri ülesandeid peale panna. Kuid just tema on asutus, kelle peale need ülesan-ded panna tuleks, sest tema kogub wasta-waid andmeid, tema on see asutus, kes seda küsimust wõib otsustada, kes wõib palgaalammäärad ja teised määrused sunduslikult maksma panna. Ka sel kõr-ral, kui segakomisjonid eeltööd teewad, on töö-hoolekandeministeerium see asu-tus, kes segakomisjoni tagajärgi peab sunduslikkude määrustena maksma pa-nema. Sarnast wõimu meie töö-hoole-kandeministeeriumile anda wõime ja andma peame. Meie walitsusele on ju an-tud isegi suuremad wõimupiirid kätte, siin wõiks selle kohta terwe rea näiteid tuua, kuid see wiiks liiga kaugele. See on väga rõõmustaw, kui härra töö- ja hoo-lekandeminister tuleb Riigikogu kõnetooli ja seletab, et ka walitsus olewat äratund-misele jõudnud, et see nowell, mis praegu arutamisel, on väga tarwilik ja waja teda kiires korras maksma panna. Waewalt saabki küll teist seisukohta ühelgi inime-sel ja ühelgi kodanikul selle kohta olla, siis kui ta mitte ainult ühe teatud kild-konna waatepunktilt asju ei waatle. Mui-dugi, neid küsimusi, mida see wäikene seadus, kui tema kahes paragrahwis vastu wõetakse, otsustada tahab, ei ot-susta mitte see kawatus, mis Wabariigi Walitsusel kuuldawasti nüüd käsil ole-wat, waid seal leidwat käsitamist koguni teised küsimused, kuna palgaalammäärad sealst wälja jääwad. Ei wõida meie põllu-mehed ega keegi selle läbi, kui põllutöö-liste seadused ära kaotatakse, ei ka siis, kui see seadus õhku rippuma jäetakse. See seadus on juba niigi liiga kaua õhus rippunud, ilma et teda oleks saadud ellu

wiia. Tarwilik on ka, et põllutöölise töötingimused seadusandlikul teel ära määratakse, et nende nõudmistele oma kindlad alused antaks, et neid wahekordi, mis tööandja ja töölise wahel on, saaks korraldatud. Härra Tamm katsub tõendada, et selle seaduse najal tahetakse tööandjale töölise nõudmised peale suruda, aga seda ei ole. Seda on tehtud igalpool seadusandlikus korras, et seadusesse on wõetud wastawad paragrahwid tööandja ja töölise wahekorra korraldamiseks. Mujal maadel on ka väga palju kätte saadud kollektiivlepingutega, nii nagu ka igal teisel tööalal, aga meil ei ole kollektiivleping mõeldaw, sest et meil mingisuguseid määrusi nende tegemiseks ei ole wälja töötatud. Ka ei ole meie segakommisjonid elujõulised, sellepärast, et meil praegu poliitilised wahekorrad liiga terawad on, ja sellepärast tuleb ajutiselt teisi abinõusid tarwitada. Ei wõida meie põllupidajad ega ka mitte teised selle läbi midagi, kui meie põllutöölise seadused õhku rippuma jäetakse, nagu käesolewatki seadust õhku rippuma tahtakse jätta. Selle läbi ainult kaotaksite teie, härrad põllumehed. Ja wõib täiesti kindlasti ette öelda, et kui teie täna selle seaduse maha hääletate, siis tema, kui mitte homme, siis hiljem ikkagi wastu wõetakse ja maksma pannakse, sest olukord on sarnane, mis sellelaadilise seaduse tarwilikuks teeb, ja waadake, olukorra wastu teie mahahääletamisega wõidelda ei saa. Warem wõi hiljem pannakse see seadus maksma, selle juures wõite kindlad olla.

M. Martna (sd.): Mina tahan ainult mõne sõna härra Tonkman'ile öelda. (K. Tonkman, põl.: Seda ma usun.) No jah, ega Teie igakord ometi ekswiisil ei mõtle. Mina pean siiski nimelt sellepärast sõna wõtma, et härra Tonkman on minust walesti aru saanud. Kõneledes ei saa mitte igat mõtet peeneks nämmutada, waid peab mõndagi eeldama. Härra Tonkman on nii siis aru saanud, et mina olewat nõudnud, et meie põllutöölise söögiolud peawad saama korraldatud ja et selleks olekski nimelt seadust vaja. Seda mina ei ole mitte mõelnud, waid mina tähendasin söögiolude peale kui ühe halbtuse peale, mis mitte korraldatud ei ole, kuid ma ei nõudnud seda, et ka sööki seadusega korraldama peaks. Mina rõhutasin, et seda wõib küll seadusega teha,

kuid ma ei nõua seda mitte Eesti põllumehele. Et ka söögiolusid wõib lepingutega normeerida, seda wõite nende töölise ühislepingute kokkuleppimise juures näha, kes oma peremeeste käest süüa saawad, niisuguseid töölisi on ju ka, ja on ka teenijaid, kes oma peremehega teenistustingimuste üle kokku leppides väga sagedasti on ettewaatlilikud ja kaupa tehes selle üle kokku lepiwad, missugust toitu nad oma peremehelt saawad. Nii et siin selle toiduolude lepingute wõi seadustega normeerimise juures midagi iseäralikku ei ole. Ma nimetasin neid halbtusi ja mõtlesin ka selle peale, mis meil wõimalik on selle seadusega korraldada. Härra Tonkman'i seisukoht oli aga nimelt see, et midagi parem ei oleks kui selle seaduse ärakaotamine. Meie talupojad üldse ja põllutöölise pidajad iseäranis kiratsewad ja olla väga wiletsas seisukorras, ja nende ainus õlekõrs wõi päästeankur oleks see, mille najal nad weel edasi wõiksid elada, kui neil töölisi wõimalik oleks ilma igasuguse seadusliku kaitseta tarwitada, kasutada ja härra Martinson, Teiega on raske waielda, tehke see kindlaks, nagu Teie ükskord selgeks tegite, et meie põllumees väga raskes seisukorras on; tehke selgeks. Et tema see riigikandja on — seda ma ei usu, seda peaks Teie selgeks tegema ja näitama, et asi tõesti nii on. — Härra Tonkman ütles muuseas, et ta juba kauemat aega raamatut peab ja raamatupidamise alusel oma majapidamist juhib. Mina soowiksin, et härra Tonkman — ma nägin, et ta enda nime siia ülesse kirjutas — ühe asja selgeks teeks ja nimelt: tema ütles enesel töölisi olewat, kes aastas 280 päewa tööd teewad. Mina tahaks, et ta siin, parlamendi ees seletaks, kas tema on ainult niisugused töölised, wõi on tal ka neid, kes vähem aega teewad tööd, ja kui tal neid on, siis kui palju tundisid aastas tööd teewad. See on väga tähtis töötatöölisele tööandmise juures. Nii palju kui mina põllutööd tunnen, peab põllumehel ka sarnaseid töölisi olema, kes lühemat aega tööd teewad, kas kuude wiisi wõi sagedasti koguni päewiti, sest muidu ei oleks Läänemaal sõna „päiline“ tarwitusel, sest päiline on see, kes päewiti tööd teeb. (K. Tonkman, põl.: Mis Teie sellega öelda tahate?) Ma soowiks Teie käest teada, mis niisugune tööline sel ajal teeb, kui ta Teie juurest lahti saab. Siis

meie jõuaksime teatud küsimuses samumekese edasi.

M. Martinson (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Wististi härra Tonkman'i kõne puhul küsiti pahemalt poolt õige mitu korda, mis teie rukkipuudast praegu saate? Kui palju põllumehed peaksid rukkipuuda eest hinda saama. Minul on töö-hoolekandeministeeriumilt wäljawõte selle kohta, kui suure hulga ainete wäärtuses töölisteestitajad segakomisjonides põllutööliste rahapalka nõudsid. (W a h e l h ü ü e.) Mina ei karda seda seadust mitte, waid elu ise ei lase seda nõnda jääda. Segakomisjonides seadsid töölisteestitajad üles rahapalgad wastawalt ainetele, nii tuleks aineid: rukkid 55 puuda, otre 40 puuda, nisu 5 puuda, herneid 3 puuda, sealih 3 puuda, 1 paar säärega saapaid, 30 wakka kartulid, 550 toopi piima wõi wastaw osa wõid, 6 naela willu wõi wastaw osa riidet, 2 puuda puhastatud linu wõi wastaw osa riidet. Wastawalt nendele ainetele peab rahapalk normeeritama. Praegu saawad põllumehed aga rukkipuudast 400 marka, odrapuudast 300, nisu — 450, hernerid — 450, sealih — 1.600 marka, saapapaar maksab 3.000 marka, kartulipuud 60 marka, piimatoop 15 marka, willanael — 200 marka ja linupuud — 2.000 marka. Hinnad on wõetud praeguste turuhindade järele ja nende wastu wist palju waielda ei saa. (K. Wirma, sd.: Kas Teie ise siis saapapaarist seda ka maksate?) Palun wäga, tooge selle hinnaga, ma ostan kohe Teie käest üles, härra Wirma. See teeb kokku kõigi ainete pealt 60.650 marka. (A. Jürman, põl.: Wisake 500 marka saabaste hinnast maha!) Wiskame see 650 marka maha, jääb järele 60.000 marka. Enne, kui töölise ja tööandja wahe oli normaalne, sai tööline 100 puuda rukkid wõi 100 rubla aastas palka. Nüüd nõutakse aga töölisteestitajate poolt 60.000 marka. Tähendab, kui meie 60.000 marka jagame saja peale, siis peaks põllumees saama rukkipuudast mitte 400 marka waid 600 marka, ja kui põllumees selle hinna saaks rukkipuudast, siis wõiks tema ka tööliste selle palka maksta, mida nad nõuawad ja mida Teie siin toonitate. Kui aga tahetakse selle seaduse muudatust läbi wiia, millega tahetakse kindlaks määrata palga wäljamaksmise aegu, siis ei saa selle kõrge palga juures

iga kolme kuu tagant neid summasid wastawalt wälja maksta, ja tööliised ei ole ka ise seda kunagi nõudnud. Siinjuures peame meeles pidama, et põllumehel on aegu, kus tal mitte kopikat sissetulekut ei ole; sissetuleku ajad langewad ikka sügise ja talwe peale, kuna aga suwel, eriti tööaja jooksul ka kuu ja päewatöölisi tuleb pidada ja neile palka maksta. Sellel ajal põllumehel mingisugust sissetulekut ei ole ja sellepärast ei saa põllumees niisugusest neljakordsest palgamaksmisest aastas kinni pidada. (W a h e l h ü ü e M. Juhkam'i, töer. poolt.) Siis, kui põllumees saaks niipalju kapitaal, et ta tagawaraks wõiks hoida. (W a h e l h ü ü e M. Juhkam'i, töer. poolt.) Jah ainult, kus piimamajapidamine on, seal on iga kuu teatud sissetulek, aga wõtke statistika andmed kätte ja waadake, kuipalju niisuguseid majapidamisi on. Neid on üle wabariigi ainult umbes 20 tuhat, kuna teised on sarnased majapidamised, kes müüwad wilja ja saawad muudest ainetest sissetulekut, mitte aga wõist ja piimast. (W a h e l h ü ü e d.) Aga mis peawad need majapidamised tegema, kel tõesti mitte wilja müüa ei ole, niisama ka linu? (J. Piiskar, is.: Mis peawad siis tööliised tegema?) Tööliised ei ole seda kunagi nõudnud. Nemaad saawad wäga hästi aru, kuna on peremehele wõimalik palka maksta ja lepiwad peremehega alati kokku. Oma seadusega tahate teie seda teha, et ka peremees hakkab seadusest kinni pidama ja seega ajate tööandja ja töölise wahekorra terawaks, millest aga kasu ei ole niihästi meie põllumeestele ega ka tööliste.

Tahtsin paari sõnaga wastata härra Martna'le. Härra Martna tähendas, et tuleb töölisi kinnitatud seisukorda wiia, neid tulla kinnitada ka seisukorra wastu, kui nad tööd ei leia. Mina selle peale tähendasin, et meil maal on tööliised kõwem pool tööandjate wastu. See on wäga selge kõigile, kes wähegi maal on käinud ja seda tähele pannud. Wäga hästi on kõigile teada, et põllumehed sagedasti üksteist püüawad üle trumbata palgapakkumisega tööliste, tähendab tööliste puudus on olemas. On ju neid töölisi küll, kes endid ka tööle pakuwad ja palka kõrgele pressiwad, aga neid wõetakse ainult wiimasel hädakorral tööle, sest et nad on kas laisad wõi oskamatud ja nendega meie siin arwestada ei saa. Korralikkude tööliste peale on alati

nõudmine olnud. Peremehed jooksewad üksteise wõidu nende peale tormi, aga selle wastu näeme, et need töölised ise ei palka ennast aastaks, ega sagedasti mitte terweks suwekski ühe peremehe juurde, waid tahawad rännata ühest talust teise ja kuude wiisi teeniwad omale wäga korraliku palga. Talwel nemad ei mõtlegi talusse tööle minna, waid käiwad päewiti metsas puid raiumas wõi hädakorral palkawad endid appi peremeestele heinu wedama ja wõtawad sellegi eest oma korraliku palga. Sedasama näeme ka naisteenijate juures. Meie taludes tuleb õige selgelt nähtawale kord, et lehmälüpsjaid talwel enam ei ole ja perenaised peawad lehma ise lüpsma. Ma soowitaksin sellele auwäärt põllutöölisele, nagu ta ise ennast nimetas, minna Luunja walda, ja talud läbi käia, siis näeks tema, et perenaised seal ei maga, nagu tema ütles, waid talwel ainukesed lehmälüpsjad on. Naistöölised ütlewad, et nemad teeniwad suwel wäga hästi omale talweks ülespidamise ära ja et nemad talwel külmaga loomalauta sõnniku peale lehma lüpsma ei lähe. Nad üüriwad endile kuskil toanurgakese ja teewad seal näppude wahel midagi. (W a h e l h ü ü e J. P i i s k a r i, is. p o o l t.) Kõigeparema tahtmise juures ei lähe nemad talusse elama, waid elawad sagedasti wäikestes urgastes popside juures. Taludesse lahedamatesse kambritesse nemad elama ei lähe just sellepärast, et neil tuleks kaks korda päewas laudas käia lehma lüpsmas ja jootmas. Ei saa sugugi mitte öelda, et töölised praegu põllumajapidamistes mitte kõwem pool ei ole. Nii ei ole mingisugust tarwidust selle seaduse järele ja ei ole ka tarwidust mingisuguste muudatuste tegemiseks, nagu käesolew muudatuste tegemise seadus seda ette näeb.

K. Tonkman (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra töö-hoolekandeminister tahtis ära näidata, et mina olewat üldainest kõrwale läinud ja olen rääkinud, mis mitte otsekohe sellesse kitsasse raami wõi kitsasse paragrahwi ei puutu. Mina olen seda küsimust üldiselt puudutanud, ära näidates, kuiwõrd ebakohane see seadus praegu üldjoontes on, et ei ole mingit mõtet seda seadust parandama hakata.

Edasi tähendas rkl. härra Saawo, et töölised töötada 18 tundi ning olewat nagu wangid. Läänemaa öeldakse praegu

kõige rohkem maha jäänud olewat, aga kas ta seda on, selle üle ma waielda ei tea, kuid wänemalt ei tea mina talusid, kus oleks 18 tundi töötatud. (K. Wirma, sd.: Kas Teie arwate, et see ongi mahajäämine?) Siis tähendas härra Saawo weel, et töölised wäga halbades oludes olla. Töölised ei ole mitte niisugustes oludes, waid tööline teeb oma päewatöö ära, sööb kõhu täis ja heidab puhkama, kuna siis alles hakkab perenaisel ja peremehel töö peale, loomade toimetamine ja muud korraldustööd.

Edasi tähendas härra Saawo, et olla nõutud segakomisjonis künninormi. See on ju wäga loomulik, et kui ühelt poolt kõrged palgad ette pannakse, siis peab ka teatud norm tööd nõutama. Kas Teie arwate, härra Saawo, et Teie talusse ainult palga järele wõite tulla? Teie peate selle palga wälja teenima ja selle palga eest tööd tegema. Ja kui Teie rohkem tahate saada, siis peate ka rohkem tööd tegema.

Edasi tähendati palga wahekordade kohta, et palgad olewat põllutöölistel praegu palju odawamad kui enne sõda. (K. Saawo, sd.: J a h, p o o l e o d a w a m a d !) Seda wõite Teie härra Saawo, ainult unes näha, ilmsi on olud aga hoopis teistsugused. Enne sõda sai tööline 90 puuda wilja, nüüd saab 100 puuda. Enne sõda sai 40—50 rubla aastasulane rahas palka, nüüd aga 12—15 tuhat marka. Kui teie palga arwate kullakursi järele 1 kuldrubla = 200 kordseks, see tähendab saaks, kui meie 50 rubla wõtame, põllutööline 10.000 marka, praegu saab aga tööline 5.000 marka rohkem kui enne sõda. Edasi, kuutööline sai enne sõda peremehe söögi peal 10 rubla kuus, nüüd ei hakka peremehe söögi juures keegi alla 4 tuhande marga tööle. Siis karjatüdruk sai enne sõda peremehe söögi juures 5 rubla kuus ja see oli kõige kõrgem palk. Selle palga sai peremees 100 toobi piima eest kätte, kui piimatoop 5 kopikat arwata. Nüüd saab karjatüdruk 3.000 marka kuus, sest alla seda teie karjatüdrükut ei saa ja kui nüüd 15 mk. piimatoobi hinnaks arwata, siis läheb karjatüdruku palgaks 200 toopi piima. Nendest andmetest wõib järeldada, et palgad mitte odawamad ei ole.

Härra Johanson tähendas, mina olewat öelnud, et olen tunnitöö sisse seadnud, et töölt puudumiste eest palka maha

wõtta. Niisugust juttu pole olnud. Olen selgel sõnal öelnud, et minul 280 tööpäewa on. (L. Johanson, sd.: Kui kell 12 hakkab vihma sadama, kas siis tööline peab poole päewa tasa tegema?) Kui minul töölisele vihma ajal tööd anda ei ole, on minu kahju, — kui tööline vihmaga tööd teha ei taha, on töölise kahju. Ega mina süüdlane ole, et vihma sajab. Minu talus ei ole mitte töötunnid üles loetud, waid päewatunnid ja iga tööline, kui ta 11 tundi päewa kohta tööd on teinud, on waba. (L. Johanson, sd.: Mis tähendab — waba?) Tema wõib teha, mis tahab ja minna kuhu tahab. (J. Piiskar, is.: Kas ta selle wabaduse eest ka palka saab?) Palka saab ta ainult töö eest, mispärast peaks ta siis waba aja eest palka saama. Härra Johanson, millest Teie järeldate, et mina palka maha wõtan? (L. Johanson, sd.: Mina tean seda.) Kust Teie seda teate? Kui tööpäew wõlgu jääb, siis iseenesest saab see palgast maha arwatud. (L. Johanson, sd.: Aastatöölisel ei tohi palka maha wõtta.) Tööline wõib tööpäewa küll tegemata jätta, aga palka selle eest maha ei tohi wõtta? Missugune õigus see on?

Siis tähendas härra Johanson, et wahekorrad maal tööliste ja tööandjate wahel halwad olla. See ei ole mitte õige ega millegiga põhjendatud. (J. Piiskar, is.: Härra Tonkman, ise ütlesite, et wahekorrad olla halwaks läinud.) Nende määruste põhjal, mis 1920 aasta seadusega maksma pandi, kus sunduslik tööaeg sisse seati, oli palgaolude korraldamine midagi hullu, küll tööliste kui ka tööandjate wahel. Käidi kell näpu wahel ja waadati, et töötund hakkas just sealt peale, mis kell näitas. Kui tööline jäi 5 minutit hiljaks, kirjutas ta raamatusse 5 minutit hiljem, kui ta 5 minutit warem ära läks, märgiti teisalt üles. Sellest ma just räägin, et seadusega sarnaseid wahekordi korraldada wõimatu on.

Edasi tähendas härra Johanson kirjallikkude lepingute peale, mille kohta mina tunnistama pean, et omalt poolt kirjallikka lepinguid pooldan. Lepingud peawad olema. Aga Teie, härra Johanson, olete tööliste hulgas liikunud ja teate, et on niisuguseid inimesi, kes mitte milgil tingimisel lepingule alla ei kirjuta, waid ütleb, et tema ennast müüma ei hakka.

Kui teda suusõnaliselt ei usta, tema tööle ei tule. Mis sarnaste töölistega peale hakata? Kui tuleb mõni töökaitse komisсар wõi keegi järeelwaataja ja nõuab palgaraamatut wõi lepingut, ja kui midagi ette näidata ei ole, mis siis teha tuleb? (L. Johanson, sd.: Mis sellest, kui ei ole.) No mis kasu on siis seadusest?

Edasi tähendas härra Johanson, et see seadus lahendab tööpuudust. Mina küll ei jaksa sellest aru saada, kuidas seadus lahendab tööpuudust sellega, kui seadusega ära fikseeritakse, kuidas tööolud ja kuidas tööpalk peawad olema. Põllumajanduse rasket seisukorda praegu arwesse wõttes, kus põllumajanduse tasuwus ei ole küllalt kindlustatud, ei saa sugugi töölist kaubelda, kui juba ette ära näeb, et see töö ennast ära ei tasu. Ja nii ei saa härra Johanson mitte tõendada, et meie põllutööliste ja töötatööliste küsimus on sellega lahendatud, kui peremees palgaolude sunnil ei jõua omale töölist palgata, waid see tööline jääb uulitsale. Tööline läheks ja teeks heameelega tööd odawama palga eest, sest juba Eesti wanasõna ütleb, et parem ikka pool muna, kui tühi koor. Ta teeks heameelega tööd, aga tema ei saa seda seaduse põhjal teha, sest seadus karistab kui vähem palka saab. Ja just sellega wiskate hulga töölisi töölt ära ja need lähewad tööhoolekandeministeeriumi poole, kes peab nendele abiraha andma. Ja mina usun, et ükski maamees nii rumal ei ole, et tema need maalarakad, mis praegu harimata olekus on, niisuguses olukorras peaks, kui maa ülesharimine ära tasuks. Härra Johanson, Teie tunnete seda asja küll hästi, sest kas Teie mäletate, mis Teie ütlesite harimata maade kohta, kui meie käisime Arukülas. Aga nüüd räägib härra Johanson siit kõnetoolilt hoopis teist keelt. Rääkige seda, mis Teie tol korral ütlesite, et meie maa ja põllukultuur on tõesti madalal järjel ja meie põllutasuwus on tõesti niisuguses seisukorras, et meie praegu ei suuda neid maid üles harida, mis, hädapärast tarwilik oleks üles harida. (K. Wirma, sd.: Ega ta pole seda tagasi ajanud.)

Härra Johanson tähendas edasi, et meil tahetakse põllutöölist orja seisukorda panna, kui niisugust seadust ei ole. Kuidas Teie kujutate ette, et inimene orja seisukorras on, kui temal waba kokkulepe wõib olla? Tema on rohkem or-

lastatud selle seadusega, mis ei luba teda tööle minna, kuigi ta heameelega seda teeks. On tõesti aegu, kus rasked tööolud olemas on, kus inimene sagedasti kas wõi kõhutäie söögi eest läheks teise juurde tööle, aga seal tuleb töökaitse komisjon ja ütleb, et ei, Teie peate nii ja niipalju palka maksma, ja niisugused töötunnid tegema, ja peremees ei saa niisugustel tingimistel töolist vastu wõtta. Ta heameelega wahest wõtaks selle töölise vastu, ja aitaks teda edasi, aga see on wõimatu. Kas see seadus siis ei orjasta?

Härra Martna küsis, et mis teewad töölised peale töötundisid. Mina niisuguse küsimise peale ei oska wastata. Neil ei ole tarwis midagi teha, nad wõiwad kas lugeda, magada, süüa wõi juua, see on nende oma asi, mis nad teewad. Härra Martna tähendas weel selle kohta, et mis päewatöölised teewad....

Juhataja **L. Raudkepp**: Teie kõneae on möödas.

K. Tonkman (põl.): Päewatööline, kui tal töö tehtud on, saab oma palga kätte ja läheb koju.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Saawo'l.

K. Saawo (is.): Jään oma tõenduse juurde kindlaks ja wõin selgeks teha, et praegu põllutööliste palgaolud on ennesõjaaegsetest 50% odavamad. Mina ei tea, milles on härra Tonkman... (**K. Tonkman**, põl.: *Andke andmeid*.) Enne sõda sai meestööline aastas 150—160 rubla. Praegu maksetakse nendes taludes 28—33 tuhat marka. Nüüd aga wõtame rukkipuuda, siis näeme, et nüüd saab tööline umbes 75 puuda rukkid, aga enne sõda sai 150—160 puuda. Siis linad, mis enne sõda maksid 5 rubla puud, maksawad nüüd 2.000 ja weel rohkem puud. Nõnda, et enne tuli maksta 30 puuda aastapalgast, nüüd aga saab seda 15 puudaga ära tasuda. Teie ärge tooge mitte andmeid 30—40 aastat tagasi, waid tooge ennesõjaaegseid, ning umbes 10 aasta eest. (**O. Pärilin**, põl.: *Mina maksin enne sõda 120 rubla karjapoisile*.) 150 rubla said ainult I kateegooria töölised, ja see oli terve suwe pealt, 6—7 kuu pealt. Teie ärge wasige tõsiolusid ja ärge liialdage. Siis Teie küsite, kust wõtab tööandja selle

raha. Enne seda olid ju ometi suured wõlakohustused iga talu peal, need maksite Teie 1 marka 50 pen. rubla eest kinni ja nüüd, kui wõlgasid ei ole, ei jõua Teie maksta? Wälja rentides wõtab 150.000—160.000 marka 100 põllu wakamaa pealt, see on 1500 kunni 1600 m. ühe Liwimaa wakamaa eest ja kui wälja ei tule, siis wõite kohad oma käest wälja anda rendile.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on faktiliseks märkuseks härra Tonkman'il.

K. Tonkman (põl.: *Mul on wäga kahju, et mina härra Saawole pean meelde tuletama, et see mitte õige ei ole, mis ette kandsite. Enne sõda kui teie ütlesite, et makseti 150 rubla ja nüüd saab 4000 kuus... (K. Saawo, is.: *Ei saa*.) Meil maksetakse 6000 marka suwekuudel ja 3000 talwekuudel. (K. Saawo, is.: *Augustikuu keskpaigal maksis Tartus 2800 marka!*) Asi ei ole nii, wõtke ja wõrrelge. (K. Saawo, is.: *Teie ärge tooge waleandmeid!*) 6000 marka kuus teeb 48.000 marka aastas wälja. Kui meie 150 rubla wõtame, seda kahesajakordselt arwame, teeb see wälja 30.000 marka. Olge lahked, siis on 18.000 marka wahet. (*Segane wahel hüüe*.) Mina ei rehkendanud rukkipuudas, mina rehkendan rahakursi järele.*

Juhataja **L. Raudkepp**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Woiman**: Pikaleweninud waidlused on siiski suuremalt osalt esitatud seaduseelnõust mööda läinud. Käesolew seaduseelnõu ei puuduta segakomisjoni küsimust, millest pikalt räägiti, waid rkl. Johanson'i poolt esitatud seaduseelnõu esimene paragrahw rääkis segakomisjonidest, kuna aga töökaitse komisjoni poolt wastuwõetud seaduseelnõus räägitakse ainult sellest, et käesolewa seaduse ja tema põhjal maksimate sunduslikkude määruste rikkumiste eest wõetakse kohtulikule wastutusele. Kõik kõned, mis siin niihästi paremalt kui ka pahemalt poolt ette toodi, läksid hoopis teisele alale wälja. Räägiti põllutööliste ja tööandjate raskustest, kuna aga seaduseelnõu ei ole keegi eitanud peale rkl. Tamm'i, kes tähendas ainult seda, et 1921 aastal wastuwõetud põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus

tuleks üldse ära kaotada. Kuna aga wastawat ettepanekut praegu ei esitatud, siis langeksid need läbirääkimised, mis sellel alal peetud, täitsa ära. Töökaitse komisjoni poolt wastuwõetud seaduseelnõu ja tema tagasilükkamise kohta ei ole mingisuguseid wäiteid olnud ja sellest teen järelduse, et keegi töökaitse komisjoni poolt esitatud seaduseelnõu wastu ei ole ja sellepärast jään oma ettepaneku juurde, käesolew seaduseelnõu wastu wõtta I lugemisel.

Juhataja **L. Raudkepp**: Panen hääletamisele aruandja härra Woiman'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Selle seaduse I lugemisel wastuwõtmise poolt on 29 ja wastu 22 häält, seega on käesolew seadus I lugemisel wastu wõetud. On tehtud ettepanek koosolek lõpetada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Koosoleku lõpetamise poolt on 26 häält, wastu 17 häält, seega lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.10 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abiesimees **L. Raudkepp**.

Abisekretäär **Oskar Köster**.